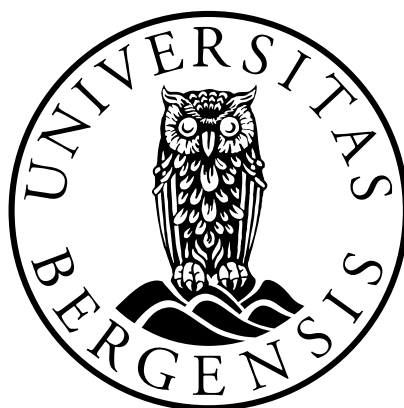

*Prisreguleringsklausulen i standardavtalen til Norges
Bilbransjeforbund for forbrukerkjøp vurdert etter
avtaleloven § 36*

Kandidatnummer: 61

Antall ord: 14662

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

12. desember 2022

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	3
1.1 Problemstillingen	3
1.2 Problemstillingens aktualitet	4
1.3 Avgrensning og presisering av problemstillingen	6
1.4 Videre disponering av oppgaven	7
2. Rettskildebildet og metode	7
3. Prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF	8
4. Avtaleloven § 36 – vurderingstema og terskel	10
5. Hensyn og momenter av særlig betydning ved vurderingen av prisreguleringsklausulen i NBFs standardavtale etter avtaleloven § 36	12
5.1 Forbrukerhensynet etter avtaleloven § 36	12
5.2 Forbrukerhensynet etter forbrukeravtaledirektivet	13
5.3 Betydningen av avtalens hovedgjenstand	15
5.4 Betydningen av bransjepraksis	16
6. Vurderingen av prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF etter avtaleloven § 36	19
6.1 Strukturen videre	19
6.2 Utgangspunktet for urimelighetsvurderingen: Hvordan ville bakgrunnsretten regulert spørsmålet om prisendringer?	19
6.3 Prisreguleringsklausulens konsekvenser for forbruker	22
6.3.1 Innledning	22
6.3.2 Forarbeidene til avtaleloven § 36	22
6.3.3 Prisreguleringsklausulen vurdert etter Grålisten	25
6.3.4 Prisreguleringsklausulen vurdert av EU-domstolen	27
6.3.5 Markedsrådets avgjørelse i MR-1986-7	27
6.3.5.1 Betydning av Markedsrådets avgjørelse	28
6.3.5.2 Markedsrådets argumentasjon	29
6.3.6 Oppsummering av prisreguleringsklausulens konsekvenser for forbruker	30
6.4 Bilforhandlerens behov for prisreguleringsklausulen?	31
6.4.1 Om vurderingen	31
6.4.2 Generelt om bilforhandlers behov for prisregulering	32
6.4.3 Bilforhandlers behov for prisendringer ved skatte- og avgiftsendringer	32

6.4.4	Bilforhandlerens behov ved «økte priser fra leverandør eller fabrikk»	33
6.4.5	Bilforhandlers behov ved særskilte spesifikasjoner	34
6.4.6	Bilforhandlers behov ved avtalt leveringstid over 6 måneder.....	35
6.4.7	Oppsummering: Forhandlers behov for prisreguleringsklausulen	35
6.5	Konklusjon: Risiko for urimelighet som følge av innholdet i NBFs prisreguleringsklausul	36
7.	Oppfyller prisreguleringsklausulen forbrukeravtaledirektivets klarhetskrav?	37
7.1	Opplysningsplikt ved avtalens tilblivelse	38
7.1.1	Innledning og avgrensning	38
7.1.2	Forbrukeravtaledirektivets klarhetskrav	38
7.2	Oppfyller prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF klarhetskravet	40
7.2.1	Vurderingen.....	40
7.2.2	Fremgår risikoen for prisjustering tilstrekkelig klart?.....	40
7.2.3	Oppfyller uttrykket «særskilte spesifikasjoner» klarhetskravet?	41
7.3	Konsekvensene av manglende etterlevelse av klarhetskravet	41
7.4	Hva innebærer et eventuelt brudd på klarhetskravet ved vurderingen av NBFs prisreguleringsklausul etter avtaleloven § 36?	44
8.	Konklusjon og anbefalinger	45
8.1	Konklusjon: Prisreguleringsklausulen i NBFs standardavtale etter § 36	45
8.2	Hva bør bilforhandler gjøre for å redusere risikoen for urimelighet?	46
8.3	Generelle anbefalinger til næringsdrivende.....	48

1. Innledning

1.1 Problemstillingen

For avtaler der partenes forpliktelser skal gjennomføres etter avtaleinngåelsen, er det en risiko for kostnadsendringer fra avtaleinngåelsen til oppfyllestidspunktet. I mange avtaler inntas derfor prisreguleringsklausuler som gir en avtalefestet rett til å endre avtalt pris som følge av endrede forhold etter avtaleinngåelse.¹ På denne måten kan avtalepartene redusere risikoen for at uforutsette kostnadsendringer gir partene tilfeldige fordeler og ulemper. Utfordringen er imidlertid at prisen styres av fremtidige og usikre forhold. Det betyr at partene ikke kan vite i hvor stor grad prisen vil endre seg frem til oppfyllestidspunktet.

I kjøpsavtaler som inngås en periode før oppfyllestidspunktet er det utfordrende å ivareta både *selgers* behov for å få dekket sine utgifter ved innkjøp eller tilvirkning av produktet, og *kjøpers* behov for at prisen ikke skal oppjusteres i så stor grad at kjøper ikke lenger er i stand til å betale prisen for produktet. De kolliderende interessene er altså selgerens behov for fleksibilitet mot kjøperens behov for forutberegnelighet om pris.

Et eksempel på hvilke utfordringer prisreguleringsklausuler kan medføre for kjøper, er prisreguleringsklausulen i standardavtalen til Norges Bilbransjeforbund (standardavtalen til NBF) for salg- og levering av ny bil til forbrukere.²

Prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF gir forhandler på visse vilkår rett til å justere avtalt pris. Forutsetningen er at prisjusteringen begrunnes i et av endringsgrunnlagene som er angitt i standardavtalen.

Prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF inneholder ingen begrensning for hvor store prisøkninger som kan forekomme. I utgangspunktet gis forbruker rett til å heve avtalen dersom prisøkningen overstiger seks prosent av avtalt kjøpesum. Forbruker kan imidlertid ikke heve avtalen selv ved prisøkninger som overstiger seks prosent dersom

1) avtalt leveringstid for bilen "er mer enn seks måneder fra kontraktsdato"; eller

---

¹ Eksempelvis tredje punkt i standardavtalen til NBF og standard kraftleveringsavtale § 6.

² Standardavtalen til NBF er vedlagt. Egil Steinsland, kommunikasjonssjef i NBF, har bekreftet per e-post 10. desember 2022, at vedlegget er NBFs någjeldende standardvilkår for forbrukerkjøp av ny bil.

2) dersom forbrukeren har "bestilt bilen med særskilte spesifikasjoner fra fabrikk, karosseribedrift eller verksted".

Norges Automobil-Forbund (NAF), som er en medlemsorganisasjon for bileiere,³ ga i pressemelding av 6. desember 2022 uttrykk for at prisreguleringsklausulen bør endres.⁴ NAF har også hevdet at prisreguleringsklausulen er "urimelig", og er for øyeblikket i dialog med NBF om endringer i standardavtalen.⁵

Prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF er undersøkelsesobjektet i denne oppgaven.⁶ Undersøkelsen er begrenset til tilfellene hvor avtalt leveringstid overstiger seks måneder eller bilen er bestilt med særskilte spesifikasjoner, med den følge at forbrukeren ikke kan heve avtalen uansett prisendringer.

Opgavens problemstilling er om det er forhold ved prisreguleringsklausulen som medfører risiko for at den vil kunne bli tilsidesatt eller endret etter avtaleloven § 36.⁷ Videre skal det vurderes hvilke endringer som kan gjøres for å redusere risikoen for urimelighet.

På bakgrunn av denne vurderingen skal det gis enkelte generelle anbefalinger til næringsdrivende som ønsker å innta prisreguleringsklausuler i standardavtaler med forbrukere.

1.2 Problemstillingens aktualitet

Ved inngåelse av kjøpsavtaler er pris et viktig punkt for partene. Det er derfor nærliggende å anta at prisreguleringsklausuler tillegges stor vekt ved avtaleinngåelsen. I praksis er imidlertid forbrukere ofte ikke oppmerksomme på prisreguleringsklausuler som kan gi motparten anledning til å endre avtalt pris.⁸

---

³ Jarslett (2020).

⁴ Odd Erik Skavold Lystad, NAF: «Terskelen for å avbryte nybil-kontrakten bør senkes», Bilbransje24, 6. desember 2022, <https://bilbransje24.no/nyheter/718096> lest 6. desember 2022.

⁵ Janne Pedersen, «Hvilke rettigheter har du ved prisøkning på bilen du har bestilt», NAF, 6. desember 2022, <https://nye.naf.no/kjop-og-salg/kjope-nybil/rettigheter-nybil>, lest 6 desember 2022.

⁶ Forfatteren har ikke tilknytning til bransjen eller andre med interesse i saken. Forfatter har imidlertid vært i kontakt med både NBF og NAF for å avklare bransjerelaterte spørsmål.

⁷ Lov 31. mai 1918 nr. 4 om avslutning av avtaler, om fullmakt og om ugyldige viljeserklæringer (avtaleloven).

⁸ Denne informasjonen har kommet frem i samtaler med seniorrådgiver i NAF, Janne Pedersen, og er bekreftet 8. desember 2022 per e-post. Pedersen har samtykket til at denne informasjonen viderefremmes i oppgaven.

Slik forholdene er i Norge nå, og i verden for øvrig, kan imidlertid prisreguleringsklausuler få store og uforutsigbare konsekvenser for forbrukerne. Både COVID-19 og krigen i Ukraina har resultert i høy inflasjon.⁹ Dette innebærer at prisreguleringsklausuler i større grad enn tidligere kan medføre betydelige uforutsette økninger av avtalt pris. Samtidig vil pris- og renteøkninger påvirke forbrukeres privatøkonomi, og medføre ytterligere utfordringer for forbrukere som rammes av prisøkninger i avtaler som allerede er inngått.

Rimeligheten av lignende prisreguleringsklausuler har ikke blitt vurdert i norsk rettspraksis som forfatteren er kjent med. EU-domstolen har imidlertid avsagt flere dommer de siste ti årene av interesse for problemstillingen.¹⁰ Det er interessant å avklare hvilken betydning disse avgjørelsene har for norsk rett.

Bakgrunnen for at prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF er valgt som undersøkelsesobjekt, er at avtalen er anvendt i mange avtaleforhold. Det fremgår av NBFs medlemsoversikt at 798 bilforhandlere er medlem av NBF.¹¹ Representanter for NBF har uttalt at "forhandlerne ikke forplikter seg til å bruke [standardavtalen til NBF], men at de fleste gjør det".¹² I henhold til oversikt over førstegangsregistrerte biler, var det registrert 115 319 nye personbiler i 2022 i slutten av oktober.¹³ Selv om standardavtalen til NBF ikke er anvendt i alle disse avtaleforholdene, er det grunn til å tro at standardavtalen til NBF er anvendt i et betydelig antall avtaler.

Prisreguleringsklausulen i NBFs standardavtale er også aktuell fordi regjeringen i forslaget til statsbudsjettet for 2023 har foreslått endringer som vil gi grunnlag for betydelige økninger av avtalt pris etter standardavtalen til NBF.¹⁴ De største prisøkningene kan gi kjøperen en tilleggsregning på hele 336 688 kroner, som for den aktuelle bilmodellen utgjør en økning på hele 19 % av avtalt kjøpesum.¹⁵

---

⁹ Eivind Bøe, Ragnhild Vartdal og Martin Høgseth, «Fortsatt høy inflasjon», E24, oppdatert 9. september 2022, <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/0QnAjB/fortsatt-hoey-inflasjon>, lest 24. november 2022.

¹⁰ C-472/10 *Invitel* (2012), C-92/11 *Vertrieb* (2013), C-143/13 *Matei* (2015), forente saker C-359/11 *Schulz* og C-400/11 *Egbringhoff* (2014) og C-765/18 *Neuwied* (2020).

¹¹ "Finn medlemmer", NBF.no, u.å., <https://www.nbf.no/finn-medlemmer/?bransje=Bilforhandler>, lest 7. desember 2022.

¹² Bjørn Eirik Loftås, "Vil gjøre det enklere å bryte kontrakten", Elbil24, 6. desember 2022, <https://www.elbil24.no/nyttig/vil-gjore-det-enklere-a-bryte-kontrakten/77964226>, lest 7. desember 2022.

¹³ "Oktober ga fartsøkning i nybilsalget", Ofv.no, 1. november 2022, <https://ofv.no/aktuelt/2022/oktober-ga-farts%C3%B8kning-i-nybilsalget>, lest 7. desember 2022.

¹⁴ Prop. 1 LS (2022–2023) se 7.2, 8.4.2, 8.4.4, 8.4.5, 8.13 og 8.10.4.

¹⁵ Vegard Møller Johnsen, "Avgiftssjokket: Her er bilene som øker mest i pris", Tv2, 6. oktober 2022, <https://www.tv2.no/broom/avgiftssjokket-her-er-bilene-som-oket-mest-i-pris/15166014/>, lest 11. oktober 2022.

I tillegg har leveringstiden på ny bil økt betydelig. Dette skyldes blant annet mangel på komponenter, treghet etter COVID-19, at en av de viktigste bilfabrikkene i verden brant ned i 2021, og krigen i Ukraina.¹⁶ Konsekvensen er at mange bilmodeller har avtalt leveringstid på over seks måneder,¹⁷ noe som svekker forbrukerens rettigheter etter standardavtalen til NBF, fordi hevingsrett ved prisjusteringer bortfaller når leveringstiden er lengre enn seks måneder.¹⁸ I tillegg vil lengre leveringstid øke risikoen for prisendringer fordi økt tidsperiode skaper et større rom for uforutsette endringer som kan påvirke avtalt pris.

Samlet sett innebærer disse omstendighetene at mange forbrukere risikerer høye prisøkninger i sine kjøpsavtaler med bilforhandlere uten å ha hevingsrett. Rimeligheten av prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF er derfor interessant å vurdere.

1.3 Avgrensning og presisering av problemstillingen

Avtaleloven § 36 legger opp til en vurdering av om “**avtalen** er urimelig å gjøre gjeldende” [min utheving], altså om det *konkrete avtaleforhold* er urimelig. I oppgaven vurderes ikke ett konkret avtaleforhold. Ettersom urimelighetsvurderingen etter § 36 ved en eventuell rettslig prøving vil bero på de konkrete omstendighetene i avtaleforholdet, er ikke hensikten å gi en konklusjon på om prisreguleringsklausulen *er* urimelig. Det skal kun vurderes om det er forhold ved prisreguleringsklausulen som medfører en risiko for at den, i et konkret avtaleforhold, kan bli lempet etter § 36. Også *rettsvirkningen* av urimelighet vil bero på en vurdering av det konkrete avtaleforholdet, og det avgrenses derfor mot dette.

I oppgaven skal to forhold vurderes: 1) Om det er omstendigheter ved prisreguleringsklausulens innhold som medfører risiko for lemping etter avtaleloven § 36, og 2) om prisreguleringsklausulens ordlyd oppfyller krav til klarhet i forbrukeravtaledirektivets artikkel 5, og hvilken betydning dette har for vurderingen etter § 36.¹⁹

---

¹⁶ Nils Fridtjof Skumsvoll “Lang ventetid på nye biler”, NRK, 27. februar 2022, <https://www.nrk.no/vestfoldogtelemark/lang-ventetid-pa-nye-biler-1.15864416>, lest 07. November 2022.

¹⁷ Williksen, Frank, “Så lenge må du vente på Norges fem mest solgte biler”, (7. mai 2022), <https://www.tv2.no/broom/sa-lenge-ma-du-vente-pa-norges-fem-mest-solgte-biler/14745882/>, lest 11. November 2022.

¹⁸ Se standardavtalen til NBF tredje ledd, andre setning, andre leddsetning.

¹⁹ Direktiv 93/13/EØF om urimelige vilkår i forbrukeravtale.

1.4 Videre disponering av oppgaven

I oppgavens kapittel 2 redegjøres det for rettskildebildet og metode av relevans for oppgaven, mens standardavtalen til NBF tredje punkt introduseres og tolkes i kapittel 3.

Deretter redegjøres det i kapittel 4 og 5 for avtaleloven § 36. I kapittel 4 klarlegges *terskelen* for tilsidesettelse etter § 36. I kapittel 5 undersøkes det hvilke *hensyn* som er av særlig betydning ved vurderingen av standardavtalen til NBF etter § 36.

I kapittel 6 og 7 foretas vurderingen av prisreguleringsklausulen etter avtaleloven § 36. Vurderingen er todelt ved at klausulens *innhold* vurderes i kapittel 6, mens det i kapittel 7 vurderes om prisreguleringsklausulen oppfyller forbrukeravtaledirektivets krav om klarhet i forbrukeravtaler.

Avslutningsvis gis det i kapittel 8 en konklusjon på om det er forhold ved prisreguleringsklausulen som innebærer risiko for lemping etter avtaleloven § 36. Det gis også anbefalinger til bilforhandlere og andre næringsdrivende om hvordan risikoen for urimelighet kan reduseres.

2. Rettskildebildet og metode

Oppgavens problemstilling forutsetter en tolkning av, og vurdering etter, avtaleloven § 36. Bestemmelsen hjemler en adgang for å tilsidesette eller endre hele eller deler av en avtale. Bestemmelsen tolkes og vurderes i henhold til alminnelig, norsk juridisk metode.

Oppgavens problemstilling forutsetter også en tolkning og vurdering av forbrukeravtaledirektivet. Dette skyldes at avtaleforholdene hvor standardavtalen til NBF anvendes er omfattet av direktivets anvendelsesområde.²⁰ Prisreguleringsklausuler er heller ikke en type avtalevilkår som er unntatt prøving etter direktivet, noe som også er bekreftet av EU-domstolen.²¹

Forbrukeravtaledirektivet er innlemmet i Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS-avtalen), og er derfor bindende for Norge.²²

Forbrukeravtaledirektivet er et *minimumsdirektiv*, som innebærer at norsk rett må sikre et

---

²⁰ Se forbrukeravtaledirektivet artikkel 3 nr. 1 og artikkel 1 nr. 1, jf. artikkel 2 bokstav b og c.

²¹ Eksempelvis i C-472/10 *Invitel* avsnitt 23.

²² Forbrukeravtaledirektivet er inntatt i EØS-avtalens vedlegg XIX om forbrukervern.

forbrukervern som er *minst* like sterkt som direktivets forbrukervern.²³ Dette medfører at direktivet gir viktige tolkningsbidrag ved vurderingen etter § 36. Det er derfor også nødvendig å kort klarlegge metoden som anvendes ved tolkning av direktivet.

EØS-bestemmelser av EU-rettslig opphav skal tolkes og anvendes tilsvarende som i EU-retten, i samsvar med "homogenitetsprinsippet".²⁴ Den EU-rettslige metoden må derfor klargjøres.²⁵ I henhold til traktaten om den Europeiske Union (TEU) artikkel 19 er EU-domstolens tolkning av EU-retten bindende for medlemsstatene. Praksis fra EU-domstolen er altså avgjørende for EU-rettens innhold og hvordan den skal tolkes.

Ordlyden er utgangspunktet for EU-domstolens tolkning av EU-direktiver.²⁶ Et kjennetegn ved EU-domstolens metode er at også kontekst og formål er særlig viktig for tolkningen.²⁷ Dette betyr at ordlyden skal tolkes i lys av formål, forhistorie og sammenhengen for øvrig.²⁸ En konsekvens av dette er at *fortalen* til direktivet kan gi viktige tolkningsbidrag selv om den ikke er rettslig bindende.²⁹

I avtalen mellom EFTA-statene om opprettelsen av et overvåkningsorgan og en domstol (ODA-avtalen), artikkel 3 nr. 2, fremgår det at EFTA-domstolen skal tolke EØS-retten. EFTA-domstolen skal imidlertid ta "tilbørlig hensyn" til prinsipper som er fastlagt i EU-domstolens praksis.³⁰ I den forbindelse har EFTA-domstolen kun avgitt to tolkningsuttalelser som omhandler forbrukeravtaledirektivet, og disse følger EU-domstolens metode.³¹

3. Prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF

For å kunne undersøke om det er forhold ved prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF som medfører risiko for urimelighet etter § 36, må det først klarlegges hvordan prisreguleringsklausulen skal forstås og hva den innebærer for avtalepartene.

---

²³ Artikkel 8 og fortalens 17. avsnitt.

²⁴ Arnesen (2022) s. 70.

²⁵ Ibid s. 58.

²⁶ Ibid side 51.

²⁷ Ibid side 51.

²⁸ C-511/18 *La quadrature du Net* avsnitt 105.

²⁹ C-136/04 avsnitt 32.

³⁰ ODA-avtalen artikkel 3 nr. 2.

³¹ Hjelmeng (2016) s. 57.

Det finnes ingen lovregulering om hvordan standardavtaler skal tolkes. Høyesterett har fastslått at avtaler skal tolkes i samsvar med partenes felles forståelse ved avtaleinngåelse.³² Standardavtaler er imidlertid kontraktsmaler som anvendes i fremtidige, likeartede avtaleforhold.³³ Det innebærer at standardavtalene er utformet uavhengig av det konkrete avtaleforholdet, og ofte av andre enn avtalepartene. Dette gjør det vanskelig å identifisere en felles forståelse mellom avtalepartene.

Om tolkningen av standardavtaler i forbrukerforhold, uttalte Høyesterett følgende i Rt. 2011 s. 670 avsnitt 37:

"Når det, som i dette tilfellet, ikke finnes noen omforent forståelse av avtalen mellom partene, er utgangspunktet som nevnt tolkning på grunnlag av alminnelige avtalerettslige regler. Det grunnleggende spørsmål blir da hva man kan utlede av en alminnelig språklig forståelse av ordlyden. Ved denne vurderingen skal det legges vekt på hvordan forbrukeren hadde grunn til å oppfatte det".

For å avklare innholdet i prisreguleringsklausulen, er det avgjørende altså en alminnelig forståelse av ordlyden. I et konkret avtaleforhold vil det også måtte vektlegges hvordan den aktuelle forbrukeren har hatt grunn til å forstå ordlyden.

Prisreguleringsklausulen er inntatt i tredje punkt i NBFs standardavtale om "pris", og har følgende ordlyd:

"3. PRIS

Dersom det før levering, eller før utløpet av avtalt leveringstid skjer endringer i:

-toll og avgiftssatser

-engangsavgift/omregistreringsavgift

-importørens/fabrikkens bilpris

Som får betydning for selgers innkjøpspris, endres kjøpesummen tilsvarende.

Merverdiavgift påløper med den til enhver tid gjeldende avgiftssats.

Ved prisøkning som overstiger 6 % av avtalt kjøpesum, har kjøper rett til å heve kjøpet. Dette gjelder ikke dersom bilen er bestilt med særskilte spesifikasjoner fra

---

³² HR-2016-1447-a avsnitt 38.

³³ Giertsen (2021) s. 91.

fabrikk, karosseribedrift eller verksted, eller dersom avtalt leveringstid er mer enn 6 måneder fra kontraktsdato."

Første ledd angir omstendigheter som kan danne grunnlag for prisjusteringer, forutsatt at omstendigheten får innflytelse på selgerens innkjøpspris.

I annet ledd presiseres det at merverdiavgift påløper i samsvar med gjeldende avgiftssats.

I tredje ledd er forbrukerens rettigheter ved prisjusteringer angitt. Utgangspunktet er at forbrukeren kan heve avtalen dersom prisjusteringen utgjør mer enn 6 % av opprinnelig kjøpesum. Fra dette utgangspunktet er det oppstilt to unntak:

1. Kjøper er bundet til avtalen ved vederlagsjusteringer på over 6 prosent *dersom bilen er bestilt med særskilte spesifikasjoner fra fabrikk, karosseribedrift eller verksted, eller;*
2. *dersom avtalt leveringstid er mer enn seks måneder.*

Når det gjelder **alternativ 1)** forstås uttrykket "særskilte spesifikasjoner" slik at det er foretatt tilpasninger av bilen av et visst omfang eller av en spesiell karakter. Ordlyden er imidlertid uklar. Den rettslige betydningen av uklarheten i denne delen av prisreguleringsklausulen behandles i oppgavens kapittel 7.

Ordlyden i **alternativ 2)** innebærer at kjøper mister hevingsretten ved prisjusteringer på over seks prosent, dersom den "avtalt leveringstid er mer enn 6 måneder fra kontraktsdato".

Hvorvidt den *faktiske* leveringstiden overstiger seks måneder påvirker ikke kjøperens rett til å heve avtalen, det er den *avtalte* leveringstiden som er avgjørende.

Prisreguleringsklausulen tredje ledd innebærer altså at forbrukeren ikke kan heve avtalen selv ved prisøkninger som overstiger seks prosent av kjøpesummen, dersom tilfellet omfattes av ett av de to unntakene i tredje ledd. Forbruker må altså i slike tilfeller akseptere enhver prisøkning uten å kunne heve avtalen.

4. Avtaleloven § 36 – vurderingstema og terskel

For å kunne foreta en vurdering av prisreguleringsklausulen i NBFs standardavtale etter avtaleloven § 36, må det avklares hvilket vurderingstema og hvilken terskel § 36 oppstiller.

Det følger av avtaleloven § 36 første ledd at en avtale

"kan helt eller delvis settes til side eller endres for så vidt det ville virke *urimelig* eller *i strid med god forretningsskikk* å gjøre den gjeldende" [min kursivering].

Ordlyden kan forstås slik at det er to *alternative* grunnlag for lemping. I avtalelovens forarbeider fremgår det imidlertid at "i strid med god forretningsskikk" ikke var tiltenkt å være et *alternativt* grunnlag for lemping, men at det ble inntatt for å markere at "god forretningsskikk" kan få betydning for vurderingen av hva som er urimelig.³⁴ Betydningen av "god forretningsskikk" som et moment i urimelighetsvurderingen behandles nærmere i punkt 5.4 nedenfor.

Uttrykket "urimelig" er altså det avgjørende kriteriet. Spørsmålet er hva som ligger i dette kriteriet, og hvilken terskel det oppstiller. Ordlyden er relativt vag, men det er mulig å utlede to vesentlige poenger: Ordlyden er et såkalt relasjonsbegrep, som innebærer at den påståtte urimelige avtalen må vurderes mot et objektivt godkjent sammenligningsgrunnlag - en såkalt "idealmodell".³⁵ Det er nødvendig med en slik sammenligning fordi det ikke finnes konkrete, entydige og konstaterbare kriterier for hva som er "urimelig".

Det andre poenget som kan utledes fra ordlyden, er at uttrykket "urimelig" tilsier at det er en viss terskel for lemping etter bestemmelsen. Det er først når avtalen ikke fremstår *rimelig*, at lemping kan finne sted. Utover dette gir ikke ordlyden veiledning for når en avtale er "urimelig". Det må derfor sees hen til andre rettskilder.

Avtaleloven § 36 må forstås i lys av det grunnleggende utgangspunktet i norsk rett om at avtaler skal holdes slik de ble inngått, som er kodifisert i NL-5-1-2.³⁶ Prinsippet er et utslag av hensynet til partenes forutberegnelighet – partene skal kunne innrette seg etter avtalen og forutsette at denne holdes slik de var enige om ved avtaleinngåelsen. Ettersom avtaleloven gir hjemmel for lemping av avtaler, står bestemmelsen i et spenningsforhold til prinsippet om at avtaler skal holdes. Dersom det skal være noen realitet i prinsippet, må terskelen for urimelighet etter § 36 være høy.

I forarbeidene til § 36 er det uttalt at "det er selvfølgelig ikke nok at det kan tenkes rimeligere løsninger".³⁷ Videre omtales vilkåret som et "ganske strengt kriterium som det ikke vil være kurant å påberope", og at spørsmålet er om "vilkåret i det konkrete tilfellet er så urimelig at

---

³⁴ Ot.prp. nr. 5 (1982–1983) s. 31.

³⁵ Hauge (2009) s. 190.

³⁶ Lov 15. april 1687 Kong Christian Den Femtis Norske Lov.

³⁷ Ot.prp. nr. 5 (1982–1983) s. 30.

dommeren ikke finner å kunne opprettholde det uforandret".³⁸ Forarbeidsuttalelsene tilsier at det kreves tungtveiende grunner for lemping av avtalen, og underbygger at terskelen for urimelighet er høy.

Også Høyesterett har gjentatte ganger forutsatt at terskelen for tilsidesettelse er høy, og vist til de nevnte forarbeidsuttalelsene.³⁹ I Rt. 2012 s. 355 avsnitt 56 uttaler Høyesterett:

"Det er således *de klare, i betydningen tydelige, urimeligheter som kan sensureres* med hjemmel i bestemmelsen. Det avgjørende er, som det uttrykkes i Ot.prp.nr.5 (1982–1983) side 30, «om vilkåret i det konkrete tilfelle er så urimelig at dommeren ikke finner å kunne opprettholde det uforandret». *Avtaleforholdets egenart står dermed sentralt ved vurderingen*" [mine kursiveringer].

Høyesterett fastholder altså den høye terskelen for urimelighet, men gir samtidig uttrykk for at særtrekk ved avtaleforholdet vil påvirke terskelen i den konkrete rimelighetsvurderingen. I oppgavens femte kapittel vil det identifiseres slike særtrekk ved avtaleforhold som reguleres av standardavtalen til NBF, og vurderes hvordan disse påvirker terskelen for urimelighet.

5. Hensyn og momenter av særlig betydning ved vurderingen av prisreguleringsklausulen i NBFs standardavtale etter avtaleloven § 36

5.1 Forbrukerhensynet etter avtaleloven § 36

NBFs standardavtale benyttes i avtaleforhold mellom næringsdrivende og forbrukere. Dette innebærer en ubalanse i partenes styrkeforhold. Mens bilforhandlerne må presumeres å ha inngående kjennskap til bransjen, standardavtalen og produktet som selges, har en gjennomsnittsforbruker ikke slik kunnskap. Spørsmålet er hvilken betydning denne skjevheten i partenes styrkeforhold får for urimelighetsvurderingen av prisreguleringsklausulen i NBFs standardavtale.

Etter avtaleloven § 36 annet ledd skal "partenes stilling" vektlegges ved vurderingen. Hensynet til å beskytte den svake part er altså sentralt ved urimelighetsvurderingen. I en

---

³⁸ Ibid.

³⁹ Eksempelvis Rt. 2013 s. 388 avsnitt 53 og Rt. 2012 s. 355 avsnitt 56.

avtale mellom bilforhandlere og næringsdrivende kommer dette på spissen, fordi forbrukerens ressurs- og forhandlingsposisjonen er betydelig svakere enn den næringsdrivendes.

Av forarbeidene til avtaleloven § 36 fremgår følgende:

"Det viktigste hensyn[et] bak en generell lempingsregel er å **beskytte den svake part** i avtaleforholdet mot at den andre part misbruker avtalefriheten ved å utnytte sin sterke avtaleposisjon, sin innsikt og erfaring etc. til å skaffe seg urimelige fordeler på den andre parts bekostning" [min utheving].⁴⁰

Et sentralt hensyn bak § 36 er altså å beskytte en ressurs svak avtalepart mot misbruk av avtalefriheten som en ubalanse i ressursstyrke kan lede til. Dette hensynet har også blitt vektlagt i flere avgjørelser fra Høyesterett.⁴¹ I Rt. 2013 s. 388 *Røeggen-saken* viste Høyesterett til betydningen av forbrukervernet, se avsnitt 54:

"Når en avtale er inngått mellom en næringsdrivende og en forbruker, vil forbrukerhensynet gjennomgående være sentralt".

I samme avgjørelse viste Høyesterett til forbrukeravtaledirektivet, og fremhevet deretter følgende i avsnitt 61:

"Den betydelige tyngde forbrukerperspektivet har fått, må reflekteres i den konkrete rimelighetsvurderingen".

Med andre ord: *Røeggen-saken* viser at forbrukerhensynet skal være sentralt i urimelighetsvurderingen av avtaler mellom forbrukere og næringsdrivende parter. At partenes styrkeforhold skal gjenspeiles i urimelighetsvurderingen har også støtte i andre avgjørelser fra Høyesterett.⁴² Overført til vurderingen av NBFs prisreguleringsklausul skal altså forbrukerhensynet stå sentralt ved urimelighetsvurderingen.

5.2 Forbrukerhensynet etter forbrukeravtaledirektivet

Forbrukerhensynets viktighet ved urimelighetsvurderingen underbygges av at standardklausulen til NBF omfattes av forbrukeravtaledirektivet. Vurderingen etter § 36 må

---

⁴⁰ Ot.prp. nr. 5 (1982–1983) s. 11.

⁴¹ Rt. 1991 s. 147 se særlig s. 153, Rt. 1995 s. 1540 særlig s. 1546, Rt. 2013 s. 388 se særlig avsnitt 54 og 61.

⁴² Ibid.

altså foretas i lys av direktivets forbrukervern. Forbrukeren skal, som nevnt, ha et *minst* like sterkt vern etter norsk rett som etter direktivet.⁴³

Kjernen i forbrukeravtaledirektivet er at forbrukere i EU- og EØS-stater ikke er bundet av "urimelige avtalevilkår". Etter artikkel 3 nr. 1 er et avtalevilkår urimelig dersom

"avtalevilkåret [...] til tross for kravet om god tro medfører en *betydelig skjevhet* i partenes rettigheter og forpliktelser [...] til skade for forbrukeren" [min kursivering].

Begrepet "betydelig skjevhet" tilsier at det må foreligge en vesentlig ubalanse i forbrukerens disfavør. Etter EU-domstolens praksis beror vilkåret på om avtalen representerer et "alvorlig ingreb" i forbrukerens rettsstilling eller økonomiske stilling etter bakgrunnsretten.⁴⁴

Artikkel 3 nr. 1 viser også til "god tro" som et moment i urimelighetsvurderingen. Uttrykket har et annet innhold enn i norsk rett, hvor det vanligvis forstås som en henvisning til om parten har hatt kunnskap om gitte forhold. I avsnitt 16 i direktivets fortale uttales følgende om hvordan "god tro" skal vurderes etter direktivet:

"[Det bør] tas særlig hensyn til styrkeforholdet i partenes forhandlingsposisjoner, [...] [d]en næringsdrivende kan oppfylle kravet om god tro *ved å handle lojalt og rimelig med den annen part*, hvis rettmessige interesser han skal ta hensyn til" [min kursivering].

Med andre ord må avtalen ha kommet i stand gjennom en lojal tilblivelse, hvor den næringsdrivende ikke bare handler ut fra egeninteresse, men også hensyntar forbrukerens "rettmessige interesser". EU-domstolen har formulert vurderingstemaet som om den næringsdrivende med rimelighet kunne forvente at en hypotetisk jevnbyrdig forbruker ville akseptert vilkåret dersom det hadde blitt til etter en "individuel forhandling".⁴⁵

Både "betydelig skjevhet" og "god tro" synes å være forankret i et formål om å beskytte forbruker mot misbruk av avtalefriheten. Hensynet til forbruker kommer også til uttrykk i artikkel 5, hvor det fremgår et krav om at avtalevilkår skal formuleres på en "klar og forståelig måte". Ordlyden tilsier at avtalen må gi forbruker nødvendig informasjon for å

---

⁴³ Se oppgavens andre kapittel.

⁴⁴ Se eksempelvis C-226/12 avsnitt 23.

⁴⁵ C-415/11 *Aziz* avsnitt 69.

forstå konsekvensene av avtaleinngåelse, for å beskytte forbruker mot misbruk av avtalefriheten. I den forbindelse har EU-domstolen flere ganger presisert at direktivet

"hviler på den betragtning, at forbrugeren befinder sig i en svagere stilling end den erhvervsdrivende [...] [og at direktivets formål er å] erstatte den formelle balance, som kontrakten indfører mellem kontraktparternes rettigheder og forpligtelser, med en reel balance, der skal genindføre ligheden mellem parterne".⁴⁶

Uttalelsene tilsier at direktivet skal bidra til at ikke-individuelt forhandlede avtaler får et innhold som tilsvarer avtalen dersom den hadde blitt individuelt forhandlet mellom jevnbyrdige parter. Samtidig er beskyttelsen begrenset til vilkår som medfører "*betydelig ubalanse*". Dette er også et uttrykk for at *utgangspunktet* likevel er at en avtale skal holdes slik den ble inngått.

Både § 36 og direktivet forutsetter altså at tilsidesettelse er *unntaket*, ikke hovedregelen. Utgangspunktet er at avtaler holdes, også i forbrukerforhold. Rettskildene viser imidlertid at et sentralt hensyn bak både § 36 og direktivet er å beskytte svake avtaleparter, herunder forbrukere i avtaler med næringsdrivende, mot misbruk av avtalefriheten. Dette innebærer at forbrukerhensynet må tillegges sentral vekt ved urimelighetsvurderingen av prisreguleringsklausulen i NBFs standardavtale, og senke terskelen for urimelighet.

5.3 Betydningen av avtalens hovedgjenstand

Standardavtalen til NBF benyttes i avtaleforhold om kjøp av personbil, altså et gode som er av stor betydning for mange forbrukere, og for enkelte forbrukere også en nødvendighet. Spørsmålet er om avtalegjenstandens viktighet for forbrukerne får betydning for urimelighetsvurderingen av prisreguleringsklausulen i NBFs standardavtale.

I § 36 annet ledd er "forholdene ellers" fremhevet som moment i urimelighetsvurderingen. Ordlyden er vid og åpner for å vektlegge alle omstendigheter som kan belyse avtalens rimelighet. Høyesterett har i denne forbindelse vektlagt om avtalens hovedgjenstand er et gode av stor sosial betydning. Et eksempel er Rt. 1991 s. 147 på s. 152, hvor Høyesterett vektla at avtaleforholdet gjaldt en leilighet som leietaker hadde leid i 17 år.

Personbil er som nevnt også et viktig gode for mange forbrukere. De sosiale hensynene er riktignok mindre fremtredende ved kjøp av personbil enn ved avtale om fast bosted, som i

---

⁴⁶ C-168/05 avsnitt 25 og 36.

nevnte Rt. 1991 s. 147. Begrunnelsen er likevel overførbar: Et avtalevilkår som vanskeliggjør tilgang på et viktig gode kan ramme forbrukeren hardere enn avtaler som gjelder mindre viktige gjenstander. I tillegg har forbrukeren en svekket forhandlingsposisjon dersom avtalen gjelder et viktig gode. For prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF forsterkes dette momentet av at nesten hele bilbransjen anvender prisreguleringsklausulen.

Urimelighetsvurderingen av standardavtalen til NBF bør derfor reflektere at avtalen gjelder et gode av vesentlig sosial betydning. Ved en eventuell vurdering av et konkret avtaleforhold vil vekten av dette momentet kunne variere ut fra hvor viktig bilen er for den aktuelle forbrukeren.

5.4 Betydningen av bransjepraksis

Spørsmålet er om det skal tillegges vekt i urimelighetsvurderingen at NBFs prisreguleringsklausul er inntatt i en stor mengde avtaleforhold som ledd i en utbredt kontraktspraksis i bransjen.

Etter § 36 er det av betydning for urimelighetsvurderingen om avtalen er i strid med “god forretningsskikk”.⁴⁷ Uttrykket kan forstås slik at det taler *mot* urimelighet dersom avtalen er i *samsvar med* god forretningsskikk. Ordlyden kan tolkes som et utslag av hensynet til forutberegnelighet. Hensynet til forutberegnelighet tilsier generelt høy terskel for urimelighet, og kommer på spissen dersom et avtalevilkår er utbredt i bransjen. Dersom et utbredt vilkår anses urimelig, vil det ramme et stort antall avtaler som potensielt kan få store konsekvenser for bransjen. En slik ordlydstolkning kan tilsi at terskelen for urimelighet er høyere enn ellers dersom avtalevilkåret er vanlig.

At forretningsskikken må være “god”, tilsier imidlertid at samsvar med bransjens kontraktspraksis ikke er et argument i seg selv, med mindre bransjepraksisen fremstår rimelig. En slik oppfatning legges også til grunn i avtalelovens forarbeider:

“Det er ikke tilstrekkelig at et vilkår er i overensstemmelse med en viss forretningsskikk. Når det refereres til "god forretningsskikk", betyr det at også forretningsskikken må undergis en rimelighets- og redelighetsvurdering”.⁴⁸

---

⁴⁷ Se punkt 4.2.

⁴⁸ NOU 1979: 32 s. 55.

Med andre ord synes ikke intensjonen å være at bransjens kontraktspraksis ilegges betydning med mindre praksisen er rimelig og redelig. Dette harmonerer med at § 36 skal være en dynamisk klausul som skal utvikles i takt med skiftende samfunnsoppfatninger om rimelighet.⁴⁹ En dynamisk anvendelse forutsetter at vurderingen løsrives fra tidligere praksis dersom den ikke er hensiktsmessig og rimelig.

At bransjens kontraktspraksis ikke bør få vekt i seg selv harmonerer med bestemmelsens formål om å beskytte mot misbruk av avtalefriheten.⁵⁰ Beskyttelsesbehovet fremstår sterkere, ikke svakere, når flere forbrukere rammes av et ubalansert avtalevilkår over tid.

Høyesterett har imidlertid i flere avgjørelser vist til at avtalevilkåret er vanlig i bransjen.⁵¹ Et eksempel er HR-2018-1234-A, hvor kunden hevdet at provisjonen til eiendomsmegleren måtte reduseres etter avtaleloven § 36. Høyesterett uttalte følgende i avsnitt 81:

"Den begrensede bevisførselen som har vært for Høyesterett, gir ikke grunnlag for å anse en provisjonssats på tre prosent som *uvanlig* eller urimelig" [min kursivering].

Denne uttalelsen kan tilsi at vilkårets "vanlighet" er et argument i urimelighetsvurderingen. Det er imidlertid uklart i hvilken grad Høyesterett eventuelt vektlegger dette momentet, herunder om det utgjør mer enn et tilleggsmoment. Også i rettspraksis ellers fremstår det uklart om Høyesterett faktisk vektlegger vilkårets utbredelse eller bare trekker det frem som et tilleggsmoment.⁵²

Det er flere uttalelser i juridisk teori om at bransjens kontraktspraksis skal gis betydning i urimelighetsvurderingen.⁵³ Woxholth skriver at "dersom den konkrete avtalen er i samsvar med veletablerte og allment praktiserte avtalevilkår innenfor bransjen, vil den normalt ikke kunne sensureres i medhold av § 36 [...] det som samsvarer med "god forretningsskikk", vil ikke fremstå som urimelig".⁵⁴

Som vist tilsier ordlyden av "*god* forretningsskikk" [min kursivering] at det er et krav om at praksisen faktisk er "god". Woxholths argumentasjon synes derfor ikke å gi klar støtte til hans konklusjon. Dette tilsier at Woxholths argumentasjonen ikke bør tillegges vekt. Woxholths

---

⁴⁹ Ot.prp. nr. 5 (1982–1983) s.12.

⁵⁰ Ibid s. 11.

⁵¹ Rt. 2000 s. 610 s. 61, HR-2018-1234-A avsnitt 81 og Rt. 2013 s. 388 avsnitt 75 og 90.

⁵² Ibid.

⁵³ Woxholth (2021) s. 411 og Hagstrøm (2021) s. 323.

⁵⁴ Woxholth (2021) s. 411.

synspunkt gjelder også generelt, og ikke spesifikt forbrukeravtaler. Vektleggelse av bransjepraksis fremstår mer berettiget i avtaler mellom likeverdige parter, der begge parter har hatt like muligheter til å påvirke og innrette seg etter praksisen, enn i forbrukeravtaleforhold.

Utbredte avtalevilkår kan imidlertid sies å ha bestått "livets prøve" i praksis.⁵⁵ Det kan derfor fremstå mindre fornuftig at domstolene, som presumptivt har mindre kunnskap på området enn bransjeaktørene, skal gis definisjonsmakt over hvorvidt praksisen er "god".

I forbrukeravtaler kan imidlertid det utbredte avtalevilkåret være uttrykk for den sterke partens dominans, og ikke nødvendigvis for en rettfærdig regulering for begge parter. I forlengelsen av dette kan vektlegging av bransjens kontraktspraksis medføre at særlig standardavtaler blir et virkemiddel for omgåelse av forbrukervernet.

Det er i denne sammenheng interessant å belyse i hvilken grad EU-domstolen har vektlagt bransjepraksis. Dersom EU-domstolen ikke vektlegger bransjepraksis, vil en slik vektlegging i norsk rett kunne føre til høyere terskel for urimelighet og et svakere forbrukervern sammenlignet med direktivet. Dette strider i så fall med Norges forpliktelser etter direktivet.⁵⁶

EU-domstolen har vist til kontraktsvilkårets utbredelse i bransjen som et moment i vurderingen av "god tro" i artikkel 3 nr. 1:

"I denne sammenheng har det bl.a. betydning, om sådanne kontraktvilkår er typiske, dvs. ofte anvendes i lignende aftaler, eller om de er overraskende, og om der er en saglig grund til vilkåret".⁵⁷

Dersom vilkåret er vanlig i bransjen, kan dette altså, sammen med andre momenter, belyse "god tro", noe som *kan* få betydning for spørsmålet om urimelighet. At vilkåret er vanlig, vil imidlertid ikke i seg selv få betydning for urimelighetsvurderingen. Det er heller ikke, så vidt forfatteren kjenner til, annen praksis fra EU-domstolen hvor kontraktspraksis i bransjen trekkes frem som et moment i selve urimelighetsvurderingen. Dette harmonerer med at direktivet kun anvendes på avtaler som ikke er individuelt forhandlet. Kjernen av direktivets anvendelsesområdet er standardavtaler, som ofte anvendes i mange avtaleforhold.⁵⁸ Dersom

---

⁵⁵ Hagstrøm (2021) s. 65.

⁵⁶ Forbrukeravtaledirektivet artikkel 10.

⁵⁷ C-415/11 avsnitt 74 og 75

⁵⁸ Forbrukeravtaledirektivet artikkel 3 nr. 1.

standardavtalenes utbredelse skal få betydning, vil det svekke direktivets forbrukervern betraktelig.

Rettskildene er ikke entydige. Ved forbrukeravtaler som ikke er individuelt forhandlet, som standardavtalen til NBF, er det sannsynligvis større rom enn ellers for å vektlegge hensynet til å beskytte forbrukeren på bekostning av hensynet til forutberegnelighet.⁵⁹ Dette, særlig i lys av nevnte praksis fra EU-domstolen taler for varsomhet med å tillegge bransjens kontraktspraksis vekt dersom den er lite fordelaktig for forbruker.

6. Vurdering av prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF etter avtaleloven § 36

6.1 Strukturen videre

I kapittel 6 og 7 vurderes det om det er forhold ved prisreguleringsklausulen i NBFs standardavtale som kan medføre risiko for urimelighet etter avtaleloven § 36. Vurderingen gjøres i lys av terskelen for urimelighet og de særlige hensynene og momentene som er belyst i kapittel 4 og 5.

Det vurderes først om det er omstendigheter ved prisreguleringsklausulens innhold som medfører en risiko for urimelighet etter § 36. Denne vurderingen gjøres i dette kapittel 6.

Deretter vurderes det i kapittel 7 om prisreguleringsklausulen oppfyller forbrukeravtaledirektivets krav til klarhet.

6.2 Utgangspunktet for urimelighetsvurderingen: Hvordan ville bakgrunnsretten regulert spørsmålet om prisendringer?

Som nevnt i fjerde kapittel er "urimelig" et såkalt relasjonsbegrep som innebærer at avtalens innhold må vurderes mot et objektivt sammenligningsgrunnlag som kan belyse rimeligheten - en såkalt idealmodell.

---

⁵⁹ Se Ot.prp. nr. 5 (1982–1983) s. 12: "Hensynet til forutberegnelighet kan heller ikke veie tungt for avtaler med et slikt innhold at de vil kunne bli satt til side som «urimelige» etter generalklausulen. Behovet for å beskytte den svake avtalepart mot slike avtalevilkår må i alle fall veie tyngre".

Spørsmålet er hvilket sammenligningsgrunnlag prisreguleringsklausulen bør vurderes mot for å belyse rimeligheten av den. I forbindelse med rimelighetsvurderingen av avtalens innhold uttales det i forarbeidene til § 36 at:

"etter utvalgets oppfatning vil det ofte være rimelig å ta utgangspunkt i en sammenligning med de virkninger som ville følge av deklarasjonelle rettsregler, der slike eksisterer".⁶⁰

Forarbeidene tilsier altså at det ved urimelighetsvurdering bør foretas en sammenligning med den deklarasjonelle bakgrunnsretten, altså rettsreglene som ville regulert forholdet hvis partene ikke hadde avtalt noe annet. I praksis fra Høyesterett er det også flere eksempler på at rimeligheten av avtalers innhold tar utgangspunkt i en sammenligning med forbrukerens rettsstilling etter bakgrunnsretten.⁶¹

Også i EU-domstolens praksis tar urimelighetsvurderingen av avtalevilkår i standardavtaler utgangspunkt i en sammenligning med forbrukers rettsstilling etter bakgrunnsretten. Hvorvidt det foreligger en "betydelig skjevhet" som gir grunnlag for urimelighet etter direktivets artikkel 3 nr. 1, beror ifølge EU-domstolen på om avtalevilkåret utgjør et "alvorlig inngrep" i forbrukerens rettsstilling etter bakgrunnsretten.⁶² I *Construtora*-saken uttalte EU-domstolen eksempelvis følgende.

"En betydelig skjevhet kan derimod alene være en følge af et tilstrækkeligt **alvorligt indgreb** i den rettsstilling, hvori forbrugeren som aftalepart befinder sig i henhold til de gældende nationale bestemmelser" [min utheving].⁶³

Overført til oppgavens problemstilling vil et egnet sammenligningsgrunnlag for å belyse rimeligheten av prisreguleringsklausulen i NBFs standardavtale være forbrukers rettsstilling etter bakgrunnsretten.

Spørsmålet er derfor først hva forbrukerens rettsstilling er etter bakgrunnsretten dersom NBFs prisreguleringsklausulen ikke avtales.

---

⁶⁰ NOU 1979: 32 s. 50.

⁶¹ Rt. 2000 s. 1800 s. 1806, Rt. 2001 s. 716 s. 721, Rt. 2005 s. 1112 avsnitt 43 til 48 og Rt. 2006 s. 420 avsnitt 44.

⁶² C-415/11 avsnitt 68 og C-226/12 avsnitt 23.

⁶³ C-226/12 avsnitt 23.

Det rettslige utgangspunktet er at avtaler holdes slik de blir inngått, og at partene derfor er bundet til avtalt pris dersom de ikke har blitt enige om en rett til å justere prisen.⁶⁴ Dette utgangspunktet harmonerer også med forbrukerkjøpsloven § 37 tredje ledd,⁶⁵ hvor det fremgår at “[s]elgeren kan ikke i tillegg til kjøpesummen kreve gebyr for utstedelse og sending av regning hvis ikke dette *klart følger av avtalen*.” [min kursivering].⁶⁶ Selv om bestemmelsen kun regulerer den næringsdrivendes mulighet til å legge til særskilte typer pristillegg, viser ordlyden at utgangspunktet er at den næringsdrivende ikke kan justere avtalt vederlag med mindre dette er “klart” avtalt.

At bakgrunnsrettens utgangspunkt er at det ikke er anledning til å justere vederlaget, er også forutsatt i flere dommer fra Høyesterett.⁶⁷ Et eksempel er Rt. 1988 s. 276 på side 282 hvor det fremgår at “en alminnelig regel i norsk rett [er] at den som har krav på penger, har risikoen for at pengeverdien synker”.

Den alminnelige regelen i norsk rett er altså at vederlaget ikke kan justeres. I tillegg har forbruker, dersom selger nekter å levere til avtalt pris, hevingsrett.⁶⁸ Prisreguleringsklausulen i NBFs standardavtale innebærer derfor et avvik fra deklarasjonsrett, både fordi selger gis rett til å justere kjøpesum, samt fordi forbruker fratras retten til å heve hvis forhandler ikke leverer til avtalt pris.

Et avvik fra bakgrunnsretten er imidlertid ikke i seg selv urimelig. Ettersom lovgiver ikke har lovfestet et forbud mot å avtale en adgang til å øke prisene, innebærer avtalefriheten i utgangspunktet at partene kan fravike bakgrunnsrettens utgangspunkt. Slik ordlyden i avtaleloven § 36 gir anvisning på, er spørsmålet om avviket fra idealmodellen - i dette tilfellet bakgrunnsretten - er urimelig.

I den forbindelse fremgår følgende av forarbeidene til avtaleloven § 36:

"Vurderingen må selvsagt bygge på at når en rettsregel er gjort deklarasjonsrett, er det nettopp lovgiverens mening at partene kan avtale en annen løsning. Men rimeligheten av en slik annen løsning vil f.eks. avhenge av hvorvidt partene uttrykkelig har

---

⁶⁴ NL-5-1-2.

⁶⁵ Lov av 21. juni 2002 om forbrukerkjøp (forbrukerkjøpsloven)

⁶⁶ Forbrukerkjøpsloven kommer til anvendelse på avtaleforhold hvor standardavtalen til NBF anvendes, jf. forbrukerkjøpsloven § 1.

⁶⁷ Eksempelvis Rt-1958-529 s. 533 og Rt-1988-276 s. 282.

⁶⁸ Forutsetningsvis forbrukerkjøpsloven § 32.

forhandlet om dette spørsmålet, styrkeforholdet mellom partene og avstanden mellom den deklarasjoniske regel og partenes løsning".⁶⁹

Med andre ord må det foretas en helhetsvurdering av om avviket fra bakgrunnsretten rimelig. Dette synes å harmonere med praksis fra Høyesterett.⁷⁰ I Rt. 2006 s. 420 vurderte Høyesterett rimeligheten av en bestemmelse i en arbeidsavtale som gjaldt bindingstid, bestemmelsen representerte et avvik fra bakgrunnsretten. I avsnitt 46 formulerte Høyesterett vurderingstemaet for urimelighet slik:

"Ved denne rimelighetsvurderingen står bindingens varighet sentralt. Men også andre momenter er relevante, blant andre hvilket behov det er for bindingen, hvilke positive og negative konsekvenser den har for den ansatte, hvor forutselige disse var, hvorvidt det er en rimelig balanse mellom partenes oppofrelser og fordeler, og om bindingen er undergitt noen form for fleksibilitet".

Rimeligheten av avviket mellom NBFs prisreguleringsklausul og bakgrunnsretten må altså vurderes etter en konkret helhetsvurdering. For å gjøre denne helhetsvurderingen oversiktlig, deles den inn i en avveining mellom konsekvensene vilkåret får for forbrukeren og bilforhandlers behov for prisreguleringsklausulen. En slik interesseavveining harmonerer med vurderingstemaet Høyesterett oppstilte i Rt. 2006 s. 420, og vil være egnet til å belyse rimeligheten av avviket fra bakgrunnsretten. I denne helhetsvurderingen vil også øvrige forhold ved avtaleforholdet trekkes inn, herunder hensynene som ble gjennomgått i kapittel 5, herunder forbrukerhensynet, avtalegjensidens betydning for forbruker.

6.3 Prisreguleringsklausulens konsekvenser for forbruker

6.3.1 Innledning

Prisreguleringsklausulen har som nevnt to konsekvenser for forbrukeren: Forbruker mister sin rett til å kreve avtalt pris. I tillegg mister forbrukeren sin rett til å heve som følge av at forhandleren ikke leverer til opprinnelig avtalt pris. Den samlede konsekvensen er altså potensielt at forbruker må betale en betydelig høyere pris enn avtalt kjøpesum, uten å ha rett til å heve avtalen.

---

⁶⁹ NOU 1979: 32 s. 50 og 51.

⁷⁰ Forutsetningsvis Rt. 2001 s. 716 s. 721, Rt. 2000 s. 1800 s. 1807 og Rt. 2006 s. 420.

Spørsmålet er om disse konsekvensene, etter en helhetsvurdering, innebærer et urimelig avvik fra forbrukerens rettsstilling etter bakgrunnsretten. For å ta stilling til dette må det foretas en nærmere undersøkelse av hvordan rettskildene knyttet til både avtaleloven § 36 og forbrukeravtaledirektivet har vurdert liknende tilfeller.

6.3.2 Forarbeidene til avtaleloven § 36

I forarbeidene til § 36 vises det til ulike avtalevilkår som kan være i “faresonen” for å bli ansett som urimelige. Lovutvalget skulle utrede spørsmål om regulering og kontroll av standardkontrakter.⁷¹ I den forbindelse fremhevet utvalget ulike vilkår “hvor det av hensyn til forbrukeren kan være behov for en endring av kontraktsklausulen”, og et av vilkårene som ble trukket frem var “prishøyningsklausuler”.⁷² Utvalget viste deretter til to momenter som kunne tilsa et særlig behov for å tilsidesette prisreguleringsklausuler:

1) Dersom prisreguleringsklausulen gjøres gjeldende over en forbruker. Om dette uttaler utvalget at

“[e]n kan ikke uten videre si at det rimeligste er at selgeren selv bærer risikoen for prisstigninger og at prishøyningsklausuler som velter risikoen for prisstigninger i tiden mellom kontraktsinngåelse og levering over på kjøper derfor generelt sett er urimelig. *Forbrukerkjøperen står imidlertid i en noe spesiell stilling, da disse regelmessig har vesentlig dårligere forutsetninger enn yrkesselgeren til å kunne forutsi prisutviklingen. Som et utgangspunkt er det derfor et rimelig krav at det i hvert fall overfor forbrukere presenteres en fast pris.* I forbrukerkjøp vil det derfor være grunn til generelt å betrakte prishøyningsklausuler med skepsis, med unntak av kontrakter med særlig lang leveringstid” [min kursivering].⁷³

2) Videre viste utvalget til at “[d]et er særlig grunn til skepsis dersom kjøperen i standardkontrakter *ikke har rett til å si seg fri fra kontrakten* dersom prisen blir vesentlig høyere enn forutsatt ved inngåelse av avtalen” [min kursivering].⁷⁴

---

⁷¹ NOU 1976: 61 s. 5.

⁷² Ibid s. 62–66.

⁷³ Ibid s. 62–66.

⁷⁴ Ibid s. 62–66.

Departementet sluttet seg til de ovennevnte uttalelsene fra utvalget i sin proposisjon.⁷⁵ I tillegg viste departementet til en artikkel hvor Bergsåker lister opp klausuler som *kan* være urimelige:

“at den ene kontraktspart (selgeren, verksmesteren e.l.) ensidig kan regulere vederlaget, uten at endringen gir den annen part rett til å gå fra kontrakten”.⁷⁶

Både utvalget og departementet uttrykte særlig skepsis til prisreguleringsklausuler som ikke gir forbrukeren rett til å heve avtalen ved økning av avtalt pris. Dette er illustrerende for at prisreguleringsklausuler som avskjærer forbrukerens hevingsrett kan innebære en betydelig ulempe for forbrukeren, noe som etter omstendighetene kan gi grunnlag for å anse avtalen som urimelig etter § 36.⁷⁷

I den forbindelse har imidlertid forbrukeren en avbestillingsrett i punkt 8 i NBFs standardavtale. Etter avtalen er avbestilling betinget av at den skjer “før levering” og at forbruker betaler et vederlag på "8 %" av avtalt kjøpesum. Avbestillingsretten gir forbrukeren en mulighet til å avslutte avtaleforholdet, og kan dermed svekke betydningen av manglende hevingsrett.

På den annen side må forbruker betale en betydelig avgift for å avslutte avtaleforholdet ved avbestilling. 8 % av kjøpesummen vil, avhengig av bilprisen, utgjøre et beløp som for mange forbrukere er utfordrende å betale. I den forbindelse er det interessant å se hen til reglene om avbestilling etter forbrukerkjøpsloven § 41 første ledd. Etter § 41 annet ledd kan selgeren avtalefeste rett til “normalerstatning” såfremt ikke dette beløpet overstiger beløpet som reglene i forbrukerkjøpslovens kapittel 11 kan forvente å gi grunnlag for. Etter § 52 i kapittel 11 skal avbestillingsgebyret “svare til det økonomiske tapet”. Et standard avbestillingsgebyr på 8 % ved avbestilt bil er ikke nødvendigvis i samsvar med reglene i kapittel 11 i forbrukerkjøpsloven: Den lange ventetiden tatt i betraktning er det nok ofte gode muligheter for å få solgt bilen videre til en annen kunde.⁷⁸ Det kan nok også av samme grunn være mulig for den næringsdrivende å *tjene* på avbestilling etter standardavtalen.⁷⁹

---

⁷⁵ Ot.prp. nr. 5 (1982–1983) s. 31.

⁷⁶ Bergsåker (1980) s 152.

⁷⁷ NOU 1976: 61 s. 62–66 og Ot.prp. nr. 5 (1982–83) s. 31.

⁷⁸ Bjørn Eirik Loftås, «Vil gjøre det enklere å bryte kontrakten», Elbil24, 6. desember 2022, <https://www.elbil24.no/nyttig/vil-gjore-det-enklere-a-bryte-kontrakten/77964226>, lest 6. desember 2022.

⁷⁹ Ada Lea, «Lange ventetider på elbil: Kjøpte bruktbil til samme pris som ny», E24, 29. mai 2022, <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/pWRj8j/lange-ventetider-paa-elbil-kjopte-bruktbil-til-samme-pris-som-ny>, lest

Avbestilling etter avtalens punkt 8 innebærer at forbruker betaler en høy avgift til den næringsdrivende for å avbestille bilen forbrukeren egentlig ønsker. Dersom forbrukeren deretter skal kjøpe en ny bil må forbruker forholde seg til det nye og økte prisnivået, i tillegg til risikoen for ytterligere prisøkninger. Det er etter dette vanskelig å se avbestillingsretten som noe som reduserer betydningene av de ulempene prisreguleringsklausulen forårsaker for forbruker.

Samlet sett illustrerer dermed forarbeidene at prisreguleringsklausulen medfører betydelige negative konsekvenser for forbrukeren, og da særlig fordi at forbrukerens hevingsrett avskjæres. Dette vil være et moment som kan trekke i retning av urimelighet.

6.3.3 Prisreguleringsklausuler vurdert etter grålisten

Etter forbrukeravtaledirektivet artikkel 3 nr. 3 har direktivet et vedlegg som angir en ikke-uttømmende liste over vilkår som kan anses som urimelige etter artikkel 3. Denne listen omtales som en "gråliste".⁸⁰ Grålisten har i utgangspunktet en "veiledende" karakter ved urimelighetsvurderingen.⁸¹ EU-domstolen har imidlertid uttalt at listen utgjør et vesentlig argument i spørsmålet om urimelighet.⁸² Ettersom norske domstoler må sikre et forbrukervern som minst tilsvarer direktivets forbrukervern, gir grålisten veiledning også for urimelighetsvurderingen etter § 36.

Spørsmålet er om grålisten gir veiledning av relevans for oppgavens prisreguleringsklausul. Grålistens første punkt, bokstav l) viser til vilkår som

"gi[r] selgeren av varen eller leverandøren av tjenesten rett til å sette opp prisen, uten at forbrukeren i begge tilfeller har en tilsvarende rett til å tilbakekalle avtalen dersom den endelige pris er for høy i forhold til den pris som ble avtalt da avtalen ble inngått".

Dette sammenfaller med prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF, og er dermed i utgangspunktet et argument som skal tillegges vesentlig vekt i retning av at prisreguleringsklausulen er urimelig.

Andre punkt, bokstav d i grålisten modifierer imidlertid første punkt, bokstav l ved at:

---

13. november 2022. Artikkelen viser at den lange leveringstiden øker prisen på biler som kan selges uten leveringstid, og kan være illustrerende for interessen av å få levert bilen uten lang leveringstid.

⁸⁰ Giertsen (2021) s. 320.

⁸¹ C-472/10 avsnitt 26 og C-738/19 avsnitt 24.

⁸² Ibid.

“Bokstav l) er ikke til hinder for *lovlige* prisreguleringsklausuler, forutsatt at systemet for prissvingningene er tydelig beskrevet i avtalen”.

Spørsmålet er hvilken betydning denne modifikasjonen får for bedømmelsen av prisreguleringsklausulen. I denne sammenheng er spørsmålet hva som ligger i at prisreguleringsklausulen må være “lovlig”.

Uttrykket “lovlig” tilsier at prisreguleringsklausulen ikke må være i strid med preseptoriske krav i direktivet eller i nasjonal rett. Uttrykket fremstår som en form for sirkelargumentasjon ved at den henviser til de krav som uansett gjelder. Formuleringen bør nok forstås i lys av at direktivet med vedlegg er et resultat av kompromiss mellom stater, og derfor er en kombinasjon av ulike rettstradisjoner.⁸³ Dette medfører at enkelte formuleringer ikke alltid er uttrykk for en klar og meningsfull formulering, men heller en formulering medlemsstatene kunne enes om.

Det er vanskelig å utlede noe konkret fra grålisten, med unntak av at oppstillingen i første punkt bokstav l) kan indikere at det er en type vilkår rettsanvender bør være særlig oppmerksom på. Ser man hele grålisten samlet fremstår imidlertid listen som et uttrykk for en balansering av de næringsdrivendes interesse i fleksibilitet mot forbrukerens interesse i forutberegnelighet. Punkt 2 bokstav d sett i sammenheng med resten av grålisten, kan forstås som at prisreguleringsklausuler prinsipielt kan avtales, men at rettsanvender bør være særlig oppmerksom på at forbrukerens hensyn ikke blir tilsidesatt av den næringsdrivende.

Overført til vurderingen av NBFs standardavtale, tilsier grålisten at prisreguleringsklausulen til en viss grad bør hensynta forbrukerens interesse ved prisøkninger. Prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF gir imidlertid ikke forbrukeren noen form for beskyttelse ved prisendringer, uansett prisøkningens størrelse. Hensynet til å beskytte forbrukere mot prisøkninger fremstår dermed som relativt fraværende, og klausulen synes dermed ikke å bygge på den balansering av hensyn som grålisten forutsetter.

Ubalansen i prisreguleringsklausulen nyanseres imidlertid av at prisreguleringsklausulen er nøytral. Uttrykket “endringer” omfatter også *reduksjon* av selgers innkjøpspris, slik at forbrukerens pris reduseres ved forhold som innebærer lavere innkjøpspris for bilforhandler. Det er imidlertid et nærliggende spørsmål om forbruker får kunnskap om endringer i selgers

---

⁸³ Arnesen (1996) s. 888.

innkjøpspris som medfører prisreduksjon, samt om forbruker vil kjenne til retten til å kreve en lavere pris etter avtalen. Standardavtalen inneholder ikke varslingskrav for forhandler ved nedgang i innkjøpspris, selv om et slikt varsel sannsynligvis er nødvendig for at forbruker skal få kunnskap om prisnedgang, og dermed om muligheten til prisjustering. Det er derfor nærliggende at kun usedvanlige ressurssterke forbrukere er oppmerksom på denne muligheten. At prisreguleringsklausulen er nøytral, bør derfor i liten grad vektlegges ved vurderingen av hvilke konsekvenser prisreguleringsklausulen får for forbrukeren.

Videre er det vanskeligere for forbruker å håndtere prisøkning, enn det er for en bilforhandler å håndtere prisnedgang. Økt innkjøpspris for leverandør sammenfaller ofte med et generelt høyere kostnadsnivå som forverrer forbrukerens privatøkonomi tilsvarende. Til sammenligning fremstår det uproblematisk for bilforhandler at dennes innkjøpspris reduseres og at prisen forbrukeren betaler reduseres tilsvarende. Lavere pris for forbruker vil kun nøytralisere den fordel bilforhandler får av lavere innkjøpspris, og ikke medføre en egentlig ulempe for forhandler.

Prisreguleringsklausulen gir altså bilforhandler fleksibilitet ved at salgsprisen på bilen tilpasses endringer i bilforhandlerens innkjøpspris. Denne fleksibiliteten gis på bekostning av forbrukerens forutberegnelighet om pris. Konsekvensen for forbruker er en betydelig risiko for at prisen står i misforhold til forbrukerens privatøkonomi sammenlignet med hva den gjorde på avtaletidspunktet. På bakgrunn av grålisten kan argumentere for at dette innebærer at hensynet til forbruker ikke er tilstrekkelig ivaretatt ved prisøkninger, og at dette kan tillegges vekt i retning av urimelighet.

6.3.4 Prisreguleringsklausuler vurdert av EU-domstolen

EU-domstolen har, med henvisninger til grålisten, fremhevet to sentrale vurderingsmomenter for urimelighetsvurderingen av prisreguleringsklausuler etter direktivet: 1) Om klarhetskravet i artikkel 5 er oppfylt, og 2) om forbrukeren gis *reell* mulighet til å heve avtalen.⁸⁴ Det første momentet behandles i oppgavens kapittel 7.

Vertrieb-saken er illustrerende for viktigheten av hevingsrett. EU-domstolen uttalte at det hadde “væsentlig betydning” om forbruker ble gitt en *reell* hevingsrett ved prisjusteringer.⁸⁵

---

⁸⁴ Eksempelvis C-92/11 *Vertrieb* avsnitt 44, 54 og 55, C-472/10 *Invitel* avsnitt 26 og 27, C-143/13 avsnitt 74 og 75.

⁸⁵ C-92/11 avsnitt 49.

EU-domstolen uttalte at rettsanvender *ikke* kan vektlegge hevingsretten med mindre denne er reell og effektiv for forbruker. Det innebærer at den næringsdrivende må gjøre forbrukeren i stand til å utnytte sin hevingsrett effektivt.⁸⁶

Sammen med uttalelser i forarbeidene og grålisten understreker EU-domstolen altså at manglende hevingsrett ved prisendringer er et moment som må få "væsentlig betydning" i urimelighetsvurderingen av NBFs prisreguleringsklausul.

6.3.5 Markedsrådets avgjørelse i MR-1986-7

Det er, så vidt oppgavens forfatter kjenner til, ingen rettspraksis fra de norske alminnelige domstoler som gjelder oppgavens prisreguleringsklausul eller sammenlignbare prisreguleringsklausuler vurdert etter avtaleloven § 36.

Markedsrådets avgjørelse i MR-1986-7 behandlet imidlertid en tidligere versjon av prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF. Etter enighet mellom partene behandlet ikke Markedsrådet tilfellet som oppgaven gjelder, nemlig der bilen bestilles med "særskilte spesifikasjoner" eller avtalt leveringstid overstiger "seks måneder".

Spørsmålet for Markedsrådet var om deler av prisreguleringsklausulen i den *daværende* standardavtalen til NBF var i strid med tidligere markedsføringsloven § 9 a, som gav hjemmel for å forby vilkår som var "urimelige overfor forbrukere".⁸⁷

Markedsrådet fattet blant annet vedtak om å forby følgende klausuler med hjemmel i tidligere markedsføringsloven § 12, jf. § 9 a:

"[klausuler som] kontraktsfester rett for selger til å øke avtalt kjøpesum som følge av økning i satsene for toll (skatter) og avgifter mellom avtaletidspunktet og leveringstidspunktet, uten at det settes noen grense for prisøkningen, eller kjøper gis en hevingsrett"

Dette vilkåret er opprettholdt og utvidet til å omfatte endringer etter alle endringsgrunnlagene i prisreguleringsklausulen, men begrenset til tilfeller som gjelder "særskilte spesifikasjoner" og "avtalt leveringstid over 6 måneder".⁸⁸

---

⁸⁶ Ibid avsnitt 54.

⁸⁷ Lov 16. juni 1972 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår (markedsføringsloven).

⁸⁸ Se standardavtalen til NBF tredje punkt, første ledd.

6.3.5.1 Betydningen av Markedsrådets avgjørelse

Den rettskildemessig betydningen av avgjørelser fra Markedsrådet ved vurderinger etter § 36 er kommentert i avtalelovens forarbeider. I forarbeidene fremgår det at domstolene i utgangspunktet ikke er bundet av Markedsrådets konklusjoner. Likevel presiserer utvalget at:

"Markedsrådets vurdering bør tillegges atskillig vekt dersom samme vilkår skal prøves etter generalklausulen".⁸⁹

Begrunnelsen var "ønsket om å få en mest mulig parallell praksis mellom generalklausul og avtalevilkårslovgivningen og av Markedsrådets erfaring og innsikt i den generelle vurderingen av kontraktsvilkår".⁹⁰

Til tross for at Markedsrådets avgjørelse gjaldt en tidligere utgave av prisreguleringsklausulen i NBFs standardavtale, tilsier formålet om parallellitet at det likevel er hensiktsmessig å se hen til Markedsrådets argumentasjon ved vurderingen av prisreguleringsklausulen etter § 36.

Markedsrådets vurdering gjaldt en bestemmelse i den gamle markedsføringsloven og ikke den nåværende markedsføringsloven.⁹¹ Bestemmelsen er imidlertid videreført med et tilsvarende innhold i den nåværende markedsføringsloven § 22.⁹² Det er også viktig å merke seg at avgjørelsen er relativt gammel, og i etterkant har forbrukervernet blitt styrket, særlig etter gjennomføring av forbrukeravtaledirektivet.⁹³ Dette tilsier varsomhet med å vektlegge Markedsrådets argumentasjon i forbrukernes *disfavør*.

6.3.5.2 Markedsrådets argumentasjon

Markedsrådet uttaler følgende i sin drøftelse på side 109:

"En viktig side av disse spørsmål er også om forbrukeren gis en rimelig og anvendelig adgang til å heve avtalen ved en eventuell prisøkning".

Deretter uttalte Markedsrådet på side 112:

---

⁸⁹ NOU 1979: 32 s. 55.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Lov 9. januar 2009 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår mv.

⁹² Ot.prp. nr. 55 (2007–2008) s. 206.

⁹³ Ot.prp. nr. 89 (1993–1995) s. 3 og Giertsen (2021) s. 20.

"Markedsrådet finner det urimelig at kjøperen skal være bundet av kontrakten dersom kjøpesummen endres vesentlig. Noe av den risiko for prisendringer bilsalg innebærer, bør legges på selgeren".

Uttalelsen gjaldt, som nevnt, ikke avtaler med over seks måneders leveringstid eller der bilen er bestilt med særskilte spesifikasjoner. Det interessante er likevel at Markedsrådet trekker frem hensynet til balanse i partenes risikofordeling, og at forbrukeren derfor ikke burde bære hele risikoen for prisstigning alene. Markedsrådet uttalte i samme retning på side 112:

"Prisen er svært viktig ved kjøp av bil. [...] [E]n avveining av kjøpers og selgers interesser tilsier en hevningsadgang for forbrukeren. Prisøkningen kan få meget stor betydning for kjøpers økonomi. Selgeren på sin side vil bli sittende med en bil av standard modell av et merke han forhandler. Dersom bilen bare kan selges med prisavslag el.lign., må slike tapsposter anses som vanlige driftsomkostninger. [...] Selgeren bør kunne bære risikoen for et visst tap ved salg av bilen til en annen, der kjøperen velger å heve når bilen blir vesentlig dyrere enn forutsatt".

Det er ikke gitt at avveiningen er overførbart til tilfeller hvor bilen bestilles med "særskilte spesifikasjoner", fordi selger da ikke sitter igjen med en "bil av en standard modell". Det har derimot overføringsverdi til de tilfellene ved avtalt leveringstid er "mer enn 6 måneder". I disse tilfellene vil selgeren "bli sittende med en bil av standard modell av et merke han forhandler". For begge alternativene er avsnittet illustrerende for at det ved prisøkning bør være en risikofordeling mellom forbruker og bilforhandler, ved at et visst tap for bilforhandler kan sees som en del av "vanlige driftsomkostninger", fordi prisøkninger vil kunne få "meget stor betydning for kjøperens økonomi", samt fordi prisen generelt er et viktig avtalevilkår.

Markedsrådet viser her, som forarbeidene, grålisten og EU-domstolen, til betydningen av hevingsrett, og betydningen av at en prisreguleringsklausul representerer en viss balanse mellom hensynet til forbruker og hensynet til den næringsdrivende. Til tross for at Markedsrådets avgjørelse ikke gjelder nåværende ordlyd i NBFs standardavtale, er avgjørelsen illustrerende for at prisreguleringsklausulen medfører et relativt store konsekvenser for forbruker sammenlignet med forbrukerens rettsstilling etter bakgrunnsretten. Forbruker bærer hele risikoen for prisendringer *alene* uten mulighet til å heve avtalen. Dette er momenter som kan underbygge urimelighet etter avtaleloven § 36.

6.3.6 Oppsummering av prisreguleringsklausulens konsekvenser for forbrukeren

På bakgrunn av rettskildene er det særlig tre forhold ved prisreguleringsklausulen som innebærer betydelige ulemper for forbruker og som må tillegges vesentlig vekt ved vurderingen etter § 36 : **1)** At forbruker ikke tilstås hevingsrett ved prisøkninger, uansett størrelse, **2)** at hele risikoen for prisøkninger legges på forbruker, uten at bilforhandlere – den sterke part – bærer noe av risikoen, og **3)** at inngrepet svekker forbrukerens forutberegnelighet og kontrollmulighet ved et av avtalens viktigste punkt – prisen.

De ulemper prisreguleringsklausulen medfører for forbruker må imidlertid, som nevnt, sees i lys av bilforhandleres behov for den fleksibilitet som prisreguleringsklausulen medfører, som utdypet i punkt 6.4 nedenfor.

6.4 Bilforhandlers behov for prisreguleringsklausulen

6.4.1 Om vurderingen

Som nevnt foreligger det ikke praksis fra Høyesterett om sammenlignbare prisreguleringsklausuler vurdert etter § 36. I høyesterettspraksis som vurderer rimelighet av avviket mellom avtalens regulering og relevant bakgrunnsrett, har Høyesterett som nevnt, foretatt en vurdering hvor avtalepartenes behov for reguleringen er sentralt.⁹⁴

Overført til prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF er spørsmålet hvilket behov bilforhandler har for prisreguleringsklausulen og om dette behovet kan tilsi at prisreguleringsklausulen ikke er "urimelig" til tross for de ulemper klausulen medfører for forbruker.

Forhandlerens behov for prisreguleringsklausulen avhenger av tre forhold: **1)** Risikoen for økning av selgerens innkjøpspris mellom salg og overlevering, **2)** om, og i hvilken grad selgeren kan forutse og påvirke risikoen for prisøkning, samt **3)** hvilke alternative muligheter selgeren har for å håndtere prisøkning på en mer forbrukervennlig måte.

I hvilken grad disse forholdene gjør seg gjeldende, beror på den konkrete situasjonen. Særlig vil forhandlers mulighet til å forutse, påvirke og håndtere risikoen avhenge av hvilke endringer som har skapt prisøkningen. Prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF angir ulike endringsgrunnlag: Endring i avgiftssatser, skatt, toll, engangs- og

---

⁹⁴ Se oppgavens punkt 6.2.

omregistreringsavgift, i tillegg til prisøkning som skyldes endringer i selgerens innkjøpspris fra fabrikk eller leverandør. Forhandlers behov for prisreguleringsklausulen er ulikt for disse ulike endringsgrunnlagene. Den videre vurderingen av forhandlers behov for prisreguleringsklausulen deles derfor opp: I punkt 6.4.2 redegjøres det for generelle forhold vedrørende forhandlers behov for prisreguleringsklausulen, før forhandlers behov for hvert av de ulike endringsgrunnlagene vurderes særskilt i de etterfølgende avsnittene (6.4.3 og 6.4.4).

I tillegg er det relevant å vurdere om bilforhandlerens behov for prisreguleringsklausulen påvirkes av om prisendringen gjøres gjeldende i tilfeller ved avtalt leveringstid som overstiger seks måneder, sammenlignet med tilfeller der bilen er bestilt med særskilte spesifikasjoner fra fabrikk. Dette behandles avslutningsvis i punkt 6.4.5 og 6.4.6.

6.4.2 Generelt om bilforhandlers behov for prisregulering

Ved salg av ny bil kan det være en viss tidsperiode mellom avtaleinngåelse og oppfyllelse av avtalen.⁹⁵ Dette innebærer en risiko for at omstendigheter inntreffer og øker forhandlers innkjøpspris. Risikoen for prisøkning øker også dersom bilen helt eller delvis skal produseres etter avtaleinngåelse, som ofte er situasjonen ved salg av nybil.⁹⁶ Samlet sett er det derfor generelt en viss risiko for justeringer av bilforhandlerens innkjøpspris, som trekker i retning av at forhandler har rimelig behov for å innta prisreguleringsklausulen.

Et alternativ til prisreguleringsklausulen er at bilforhandlere pulveriserer risikoen for prisjusteringer ved å innkalkulere risikoen for prisøkninger i det generelle prisnivået. Ulempen er at *alle* forbrukere i så fall betaler høyere pris for at *noen* forbrukere ikke skal få prisen justert i samsvar med markedsverdien på overtakelsestidspunktet. Disse forbrukerne får dermed en urettferdig fordel på bekostning av øvrige forbrukerne.

En annen måte å se dette på er at forbrukere som gruppe betaler en høyere pris for å unngå *risikoen* for prisjusteringer. Det er ikke nytt at forbrukere som gruppe må forholde seg til et høyere prisnivå som følge av et styrket forbrukervern: Næringslivsorganisasjoner har vist til økt prisnivå som innvending mot et styrket forbrukervern, blant annet i forbindelse med kjøpslovreformen.⁹⁷ I forarbeidene fremgår det at innsigelsene ikke fikk vekt – et styrket

---

⁹⁵ Lina Schøyen, «Hvorfor er det så lang ventetid på biler», *Motor*, sist oppdatert 22. februar 2022, <https://www.motor.no/aktuelt/hvorfor-er-det-sa-lang-ventetid-pa-biler/214734>, lest 02. desember 2022. Se underoverskriften «Slik vikler det inn i hverandre».

⁹⁶Ibid.

⁹⁷ Ot.prp. nr. 25 (1973–1974) s. 11.

forbrukervern ble ansett som langt viktigere, og det ble ansett som rimelig og rettferdig at *alle* kjøpere betaler for økt trygghet for forbrukere.⁹⁸

Ut fra betraktningene i forarbeidene kan det anses som et alternativ at forhandlere heller pulveriserer risikoen for prisendringer ved å øke det generelle prisnivået. At det finnes mer forbrukervennlige alternativer er ikke avgjørende, men det reduserer forhandlers behov for en så inngripende prisreguleringsklausul.⁹⁹

6.4.3 Bilforhandlers behov for prisendring ved skatte- og avgiftsendringer

Prisreguleringsklausulen innebærer at forhandler kan justere prisene som følge av at “endringer i toll, avgiftssatser, engangsavgift/omregistreringsavgift [...og] merverdiavgift” påvirker bilforhandlerens innkjøpspris.

Slike avgifter utgjør en betydelig del av kjøpesummen for biler, og biler er i stor grad utsatt for slike endringer.¹⁰⁰ Verken forhandler eller forbruker kan kontrollere slike endringer. Partenes manglende kontrollmulighet tilsier at ingen av partene bør bære risikoen for slike endringer alene. Risikoen bør fordeles på begge parter, og ikke utelukkende på forbruker.

Én årsak til skatte- og avgiftsendringer kan være et politisk ønske om å redusere kjøpekraft, og dermed først og fremst ment å ramme kjøper. Dette kan tilsi at det likevel er rimelig at risikoen plasseres på forbruker, og at forhandler i slike tilfeller har et rimelig behov for klausulen. På den annen side kan enkelte skatte- og avgiftsendringer være forutsigbare for forhandler før disse trer i kraft. Ovennevnte avgiftsendringer i statsbudsjettet for 2023 er et eksempel på dette.¹⁰¹ I slike tilfeller kan forhandler forsøke å innkalkulere endringene i prisene ved avtaleinngåelse. Dette fremstår imidlertid som en mindre god løsning, ettersom politiske forslag kan bli endret eller ikke bli vedtatt.

Samlet sett tilsier partenes manglende mulighet til å kontrollere skatte- og avgiftsrelaterte prisendringer at risikoen fordeles mellom partene. Dersom den aktuelle avgiftsendringen er ment å ramme forbrukerne, kan det tilsi at forbrukeren er nærmest å bære risikoen, eventuelt større deler av den. Samtidig må dette sees i lys av at bilforhandler generelt er bedre rustet til å håndtere og innkalkulere risikoen for endringer i det generelle kostnadsnivået.

---

⁹⁸ Ibid s. 12.

⁹⁹ Ot.prp. nr. 5 (1982–1983) s. 30.

¹⁰⁰ Nevnte endringer i forslag til statsbudsjettet er illustrerende for dette, se punkt 1.2.

¹⁰¹ Ibid.

6.4.4 Forhandlernes behov ved “økte priser fra leverandør eller fabrikk”

Etter prisreguleringsklausulen gis forhandler også rett til å justere pris der prisen fra fabrikk eller leverandør endres før levering eller utløpet av avtalt leveringstid, forutsatt at endringen påvirker selgerens innkjøpspris. Forbrukeren må etter prisreguleringsklausulen akseptere en tilsvarende endring av prisen i sin avtale.

Prisøkningen er tilknyttet relasjonen mellom forhandler og leverandør/fabrikk. Dette er en relasjon forbrukeren verken er en del av, har innsikt i eller kan påvirke. Forhandler har derimot et kontraktsforhold og samarbeid med leverandør/fabrikk. De fleste bilforhandlere må antas å ha en viss innsikt i, og en viss påvirkningskraft på, hvordan prisøkninger reguleres i sine kontraktsforhold med leverandør/fabrikk. Forhandlere kan også velge å ikke inngå bindende salgavtale med forbruker før leverandørens/fabrikkens pris er avklart. At forhandler har vesentlig bedre muligheter enn forbruker til å håndtere prisøkninger fra fabrikk/leverandør, gjennom å innrette virksomheten og sine avtaleforhold for å ta høyde for slike prisøkninger, tilsier at forhandlers behov for prisreguleringsklausulen ikke er sterkt begrunnet. Dette kan trekke i retning av at prisreguleringsklausulen hvor forbruker bærer hele risikoen for prisendringer fra fabrikk/leverandør, og i tillegg mister hevingsadgang er urimelig.

Spørsmålet er imidlertid om forhandlers behov vil påvirkes av om forbrukeren har bestilt bilen med særskilte spesifikasjoner eller avtalt leveringstid som overstiger seks måneder.

6.4.5 Bilforhandlers særlige behov ved særskilte spesifikasjoner

Dersom bilen er bestilt med “særskilte spesifikasjoner” kan dette få betydning for forhandlerens mulighet til å videreselge bilene hvis forbrukeren hever kjøpet. Dersom bilforhandler får problemer ved videresalg, kan dette lede til tap ved at bilene må selges billigere, samt oppbevares lengre og dermed resulterer i økte lagerkostnader.

Det er nærliggende å se dette punktet i prisreguleringsklausulen i lys av at det i norsk kontraktslovgivning hensyntas om heving rammer selgeren hardere fordi varen er spesialtilpasset kjøper. Etter kjøpsloven § 26 oppstilles det eksempelvis et tilleggsvilkår for heving av tilvirkingskjøp ved forsinkelse, nemlig at forsinkelsen fører til at formålet med kjøpet blir "vesentlig forfeilet". Forbrukerkjøpsloven hadde en tilsvarende formulering i tidligere § 23 fjerde ledd, men særreguleringen for tilvirkningsskjøp ble fjernet i forbindelse

med gjennomføringen av forbrukerrettighetsdirektivet artikkel 18 nr. 2.¹⁰² Etter nye § 23 har forbruker hevingsrett ved forsinkelser dersom leveransen er “forsinket” og selgeren har fått “rimelig tilleggsfrist” uten å levere innen denne. I forarbeidene ble det imidlertid forutsatt at endringen ikke var en realitetsendring.¹⁰³ Det er nærliggende å forstå dette som at når rettsanvenderen skal vurdere hva som er "rimelig tilleggsfrist", kan det sees hen til at heving av spesialbestilte varer får større konsekvenser for selger.

Lovgivningen illustrerer at selger har et forsterket beskyttelsesbehov ved salg av varer som tilpasses kjøper særskilt. Overført til NBFs prisreguleringsklausul trekker dette i retning av at bilforhandlers kan ha et rimelig behov for å avskjære forbrukernes hevingsadgang ved kjøp av biler som er særskilt tilpasset kunden.

6.4.6 Bilforhandlers særlige behov ved avtalt leveringstid på over 6 måneder

Der avtalen skal oppfylles mer enn 6 måneder etter avtaleinngåelse hersker det større usikkerhet ved forhold som kan påvirke prisen enn ved kortere leveringstid. Dette kan innebærer at forhandlerne har større behov for å redusere risikoen for prisendringer gjennom prisreguleringsklausulen.

Det er imidlertid ikke nødvendigvis rimelig at *hele* risikoen for prisøkninger i perioden mellom avtaleinngåelse og oppfyllestidspunkt legges på forbruker, særlig ved at forbrukers hevingsrett avskjæres. Dersom forbruker tilstås hevingsrett ved prisendringer, og benytter seg av denne, vil bilforhandler sitte igjen med en standardmodell av et bilmerke han forhandler, og som trolig kan selges til en annen kunde innen kort tid. Det er altså ikke gitt at forhandleren kommer dårligere ut av denne situasjonen. I lys av at leveringstiden på bil for øyeblikket er lang, vil næringsdrivende ha gode muligheter til å få solgt bilen til minst tilsvarende pris som forbrukeren ville betalt etter prisreguleringsklausulen.¹⁰⁴ Det kan nok også være mulig å selge bilen til høyere pris dersom ny kunde også tilbys kortere eller ingen leveringstid.¹⁰⁵

Bilforhandler har altså alternativer for å håndtere prisøkning ved leveringstid som overstiger seks måneder, som både er mer forbrukervennlige og kan stille bilforhandlere i en relativt

---

¹⁰² Prop. 64 L (2013–2014) s. 9.

¹⁰³ Ibid s. 126.

¹⁰⁴ Ada Lea, «Lange ventetider på elbil: «Kjøpte bruktbil til samme pris som ny», E24 29. mai 2022, <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/pWRj8j/lange-ventetider-paa-elbil-kjoeppe-bruktbil-til-samme-pris-som-ny>, lest 13. november 2022.

¹⁰⁵ Ibid.

gunstig posisjon. Dette tilsier at forhandleren ikke har et rimelig behov for at forbrukeren alene bærer risikoen for prisendringer ved leveringstid som overstiger seks måneder.

6.4.7 Oppsummering: Forhandlers behov for prisreguleringsklausulen

Bilforhandlerens behov for klausulen varierer ut fra både 1) endringsgrunnlaget, og 2) om bortfall av hevingsretten er begrunnet i “særskilte spesifikasjoner” eller leveringstid “over seks måneder”.

Forhandlers mulighet for prisjustering fremstår sterkest begrunnet der endringsgrunnlaget er økninger i avgifter som er ment å ramme forbruker, og bortfall av hevingsrett synes sterkere begrunnet dersom begrunnelsen er at bilen er bestilt med særskilte spesifikasjoner som reduserer muligheten for videresalg.

Derimot fremstår både forhandlers behov for prisjustering og å frata forbruker hevingsrett svakere begrunnet der begrunnelsen er avtalt leveringstid over seks måneder. Dette er per nå en ganske ordinær leveringstid for de mest populære bilmodellene, og den lange leveringstiden skyldes ikke forhold ved forbruker.¹⁰⁶ Det er vanskelig å forstå at lang leveringstid skal begrunne at forbrukeren må bære hele risikoen for prisøkninger alene. Det er like viktig for forbruker å sikre seg forutberegnelighet der avtalen skal oppfylles i fremtiden, og forbrukeren har dårligere forutsetninger for å forutse og håndtere prisjusteringer enn bilforhandler. Hertil kommer det at lang leveringstid skaper generell risiko for endringer i forbrukerens privatøkonomi. Privatøkonomien påvirkes av en rekke forhold, som samfunnsforhold, arbeidsforhold og eventuelle samlivsbrudd, sykdom og dødsfall. Ved lengre leveringstid er det økt risiko for at også slike forhold påvirker forbrukernes økonomi og evne til å håndtere prisøkninger. Klausulen fremstår ytterligere svakt begrunnet dersom endringsgrunnlaget er endringer i prisene til leverandør/fabrikk. Ved vesentlige endringer av prisen i disse tilfellene er det et betydelig rom for å argumentere for at det ikke er en tilstrekkelig begrunnelse for at forbrukeren skal bære risikoen for prisøkninger, særlig når hevingsretten avskjæres.

6.5 Konklusjon: Risiko for urimelighet som følge av innholdet i NBFs prisreguleringsklausul

---

¹⁰⁶ Lina Schøyen, «Hvorfor er det så lang ventetid på biler», Motor, sist oppdatert 22. februar 2022, <https://www.motor.no/aktuelt/hvorfor-er-det-sa-lang-ventetid-pa-biler/214734>, lest 02. desember 2022.

Prinsippet om avtalefrihet forutsetter i utgangspunktet at prisreguleringsklausuler kan avtales. Videre er terskelen for å tilsidesette en avtale generelt svært høy, og ut fra praksis er terskelen ekstra høy der tilsidesettelse utelukkende skal begrunnes i avtalens innhold uten at forholdene ved tilblivelsen kan kritiseres.¹⁰⁷

Et viktig moment i urimelighetsvurderingen er om prisreguleringsklausulen innebærer et betydelig avvik fra forbrukerens rettsstilling etter bakgrunnsretten. Prisreguleringsklausulen innebærer at forbrukers hevingsrett avskjæres, at hele risikoen for prisøkninger legges på forbruker, og at forbrukerens forutberegnelighet om pris reduseres betydelig. I denne forbindelse er det viktig å merke seg at EU-domstolen tillegger bortfall av hevingsretten vesentlig vekt ved urimelighetsvurderingen av prisreguleringsklausuler.¹⁰⁸ Ettersom norske forbrukere skal sikres et tilsvarende forbrukervern som etter forbrukeravtaledirektivet, tilsier dette at bortfallet av hevingsrett også må få vesentlig vekt for urimelighetsvurderingen etter § 36.

Som redegjort for i kapittel 5 skal forbrukerhensynet gjenspeiles i urimelighetsvurderingen, samt at avtalen gjelder et sosialt viktig gode. Begge disse forholdene tilsier at terskelen for urimelighet er lavere enn i avtaleforhold mellom likeverdige parter om en avtalegjensstand uten tilsvarende sosial viktighet. Forbrukerhensynet og avtalegjensstandens sosiale viktighet sett i sammenheng med øvrige momenter tilsier at det er en risiko for at prisreguleringsklausulen i NBFs standardavtale kan anses å være urimelig.

Det bør utvises varsomhet med å vektlegge vilkårets utbredelse i bilforhandleres bransjepraksis ved urimelighetsvurderingen. Forbrukerhensynet tilsier at bransjepraksis ikke bør tillegges vekt ved urimelighetsvurderingen der praksisens innhold er ensidig utarbeidet av den næringsdrivende, og praksisen ikke er uttrykk for en "god" og forbrukervennlig praksis.

Avviket fra forbrukers rettsstilling etter bakgrunnsretten må imidlertid avveies mot forhandlers behov for å avtalefeste prisreguleringsklausulen. Som nevnt vil forhandlers behov variere ut fra både endringsgrunnlaget, og hvilket alternativ i prisreguleringsklausulen som bortfallet av forbrukers hevingsrett hjemles i. Særlig tilfellene hvor prisøkningen skyldes 1) prisøkning fra fabrikk/leverandør, og 2) bortfall av hevingsretten hjemles i standardavtalens

---

¹⁰⁷ Rt. 2013 s. 388 avsnitt 123 er et uttrykk for dette. Det er heller ikke eksempler fra høyesterettspraksis på at forbrukeravtaler med en betryggende tilblivelse har blitt ansett "urimelig" grunnet innholdet.

¹⁰⁸ Oppgaven punkt 6.3.4.

alternativ for leveringstid som overstiger seks måneder, fremstår mindre rimelig. Det vises i denne forbindelse til at både nevnte grålisten og markedsrådets avgjørelse er uttrykk for at prisreguleringsklausuler bør representere en viss balanse i risikofordelingen mellom partene. At prisreguleringsklausulen kun ivaretar den næringsdrivende ved prisøkninger kan trekke i retning av at prisreguleringsklausulen er så ubalansert i forbrukerens disfavør at den kan bli ansett urimelig.

Det understrekes at resultatet på ingen måte er gitt. Forholdene i den konkrete saken, for eksempel hvor store prisøkninger det er tale om, vil påvirke vurderingen. Rettskildene viser imidlertid at det er forhold ved prisreguleringsklausulens innhold som tilsier at den kan anses urimelig etter avtaleloven § 36.

7. Oppfyller prisreguleringsklausulen forbrukeravtaledirektivets klarhetskrav?

7.1 Opplysningsplikt ved avtalens tilblivelse

7.1.1 Innledning og avgrensning

Et annet forhold som kan påvirke resultatet av urimelighetsvurderingen etter § 36 er “forholdene ved tilblivelsen”. Ordlyden er vid og omfatter alle omstendigheter ved tilblivelsen som kan kaste lys over avtalens urimelighet. Dette innebærer at det også er relevant å se hen til eventuelle opplysnings- og klarhetskrav som fremgår av andre rettskilder.

I denne oppgaven begrenses vurderingen av "forholdene ved tilblivelsen" til en vurdering av om NBFs prisreguleringsklausul oppfyller krav klarhet etter forbrukeravtaledirektivet artikkel 5. Bakgrunnen for dette er at EU-domstolen, som nevnt, gjentatte ganger har uttalt at klarhetskravet i forbrukeravtaledirektivet artikkel 5 er av vesentlig betydning for direktivets urimelighetsvurdering av prisreguleringsklausuler.¹⁰⁹ Som nevnt er forbrukeravtaledirektivet et minimumsdirektiv, med den følge at norske forbrukere skal sikres et minst tilsvarende vern som direktivet oppstiller. Dette gjelder også for direktivets klarhetskrav i artikkel 5. Eventuelle brudd på klarhetskravet skal derfor tillegges vesentlig betydning i

---

¹⁰⁹ Eksempelvis i C-472/10 *Invitel* avsnitt 21, C-92/11 *Vertrieb* avsnitt 40, C-143/13 *Matei* avsnitt 76.

urimelighetsvurderingen også etter norsk rett. Det er derfor særlig interessant å vurdere om direktivets klarhetskrav er oppfylt.

Spørsmålet er om prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF oppfyller klarhetskravet i forbrukeravtaledirektivet artikkel 5.

7.1.2 Forbrukeravtaledirektivets klarhetskrav

I henhold til forbrukeravtaledirektivet artikkel 5 skal skriftlige vilkår i avtaler mellom næringsdrivende og forbrukere utarbeides på en “klar og forståelig måte”. Ordlyden tilsier at avtalevilkårene ikke bare skal være synlige og lesbare, men også at vilkårets innhold og virkning må komme tydelig frem for forbrukeren. Fortalens målsetning om at forbrukere bør ha en “reell mulighet” til å gjøre seg kjent med alle vilkårene, underbygger dette.¹¹⁰

EU-domstolen har utdypet klarhetskravet i Kásler-saken.¹¹¹ Domstolen oppstilte vurderingstemaet som et spørsmål om en “almindeligt oplyst, rimelig opmærksom og velunderrettet gennemsnitsforbruger” kunne forstå konsekvensene av avtalen.¹¹² Gitt norske domstolars plikt til direktivkonform tolking, kan det, ved tolkningen av § 36, legges til grunn tilsvarende krav om at en gjennomsnittsfbruker må være i stand til å forstå konsekvensene av avtalevilkårene.

Dette tilsier at en klar og utvetydig avtale ikke i seg selv er tilstrekkelig – den næringsdrivende har også en pedagogisk plikt til å sikre at en gjennomsnittsfbruker forstår *konsekvensene* av avtaleinngåelsen og tar et velinformert valg ved avtaleinngåelse.

EU-domstolen har videre vurdert hvordan klarhetskravet får betydning for prisreguleringsklausuler: Invitel-saken gjaldt en leverandør av teletjenester som endret sin standardavtale slik at forbrukere som betalte faktura ved postanvisning fikk høyere kostnader enn tidligere.¹¹³

EU-domstolen uttalte at "hvorved en erhvervsdrivende fastsætter en ensidig ændring af omkostningerne i forbindelse med den tjenesteydelse, der skal leveres, *uden imidlertid klart at*

---

¹¹⁰ Fortalen til forbrukeravtaledirektivet 20. avsnitt.

¹¹¹ C-26/13 avsnitt 74.

¹¹² Ibid.

¹¹³ C-472/10 *Invitel*.

beskrive retningslinjene for fastsettelsen af nævnte omkostninger eller at angive gyldige grunde til denne ændring, er urimeligt" [min kursivering].¹¹⁴

Videre i Vertrieb-saken viste EU-domstolen til Invitel-saken og uttalte at

"begrundelsen og retningslinjene for endringer af omkostningerne [må være] klart beskrevet i kontrakten, så forbrukerne på grunnlag av klare og forståelige kriterier kan forudse eventuelle endringer av disse omkostninger, [og] om forbrukerne har rett til at bringe kontrakten til opphør, såfremt disse omkostninger faktisk endres".¹¹⁵

EU-domstolen viste til at det gjelder strenge krav til informasjon om avtalen ved inngåelse, og at dette var et resultat av en avveining av partenes interesser:

"den erhvervsdrivendes legitime interesse i at beskytte seg mot en endring i omstendighetene. Svarer forbrukerens likest legitime interesse i dels at kende og således kunne forudse de konsekvenser, som en sådan endring kunne have for ham i fremtiden, dels [...] at råde over de opplysninger, der setter ham i stand til å reagere på sin nye situasjon på den mest hensigtsmessige måte".¹¹⁶

Oppsummert innebærer klarhetskravet at en gjennomsnittsforsbruker, på grunnlag av klare og forståelige kriterier i avtalen og informasjon fra den næringsdrivende ved avtaleinngåelsen, skal kunne forutse den næringsdrivendes endringer av avtalt vederlag, ved at begrunnelsen og retningslinjene for prisendringer er klart beskrevet i kontrakten eller øvrig informasjon fra den næringsdrivende ved avtaleinngåelse. Forbrukeren skal også på grunnlag av slik informasjon kunne forstå hvilke konsekvenser prisreguleringsklausulen kan få for forbrukeren.

7.2 Oppfyller prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF klarhetskravet?

7.2.1 Vurderingen

Det er særlig to forhold ved prisreguleringsklausulen i standardavtalen til NBF som kan problematiseres ut fra klarhetskravet: For det første er spørsmålet om forbruker ut fra teksten er i stand til å forstå risikoen som faktisk foreligger for at avtalt pris kan endres.

Det andre spørsmålet er om forbruker forstår de rettslige konsekvensene som ligger i uttrykket "særskilte spesifikasjoner", nemlig at forbrukere som bestiller bilen med "særskilte

---

¹¹⁴ Ibid avsnitt 31.

¹¹⁵ Ibid avsnitt 49.

¹¹⁶ C-92/11 avsnitt 53.

spesifikasjoner”, mister retten til å heve avtalen også ved prisendringer som overstiger seks prosent av avtalt vederlag.¹¹⁷

7.2.2 Fremgår risikoen for prisjustering og bortfall av hevingsrett tilstrekkelig klart?

Først knyttes det kommentarer til om prisreguleringsklausulen er tilstrekkelig klar på hvilken risiko forbrukeren løper for prisendringer, slik at forbrukeren kan forstå konsekvensene av prisreguleringsklausulen.

Etter EU-domstolens praksis innebærer klarhetskravet, som vist, en pedagogisk plikt til å gjøre forbrukeren i stand til å forstå konsekvensene av avtaleinngåelse. Dette kan tilsi at forhandler eksempelvis må informere forbruker om hvorvidt prisøkninger er vanlige eller sannsynlige.

I den forbindelse ga Markedsrådet, i MR-1986-7 på side 115, en oppfordring om at standardavtalen ble endret ved at det ble inntatt:

“et punkt kjøperen må underskrive særskilt slik at en sikrer seg at kjøperen gjøres oppmerksom på at prisen kan bli endret i forhold til den pris partene har forhandlet seg frem til. Kontrakten burde i alle tilfelle kunne utformes slik at kjøperen må være klar over at det hefter flere usikkerhetsfaktorer ved den avtalte pris”.

Markedsrådets forslag kan være en måte for forhandler å forsikre seg om at forbrukeren forstår konsekvensene av prisreguleringsklausulen, og på denne måten kan oppfylle klarhetskravet på dette punktet. Det bemerkes at Markedsrådets avgjørelse kom *før* forbrukeravtaledirektivet, og at det EU-rettslige klarhetskravet innebærer at Markedsrådets resonnement, og forslag, har større rettslig forankring i dag enn når avgjørelsen ble avsagt.

7.2.3 Oppfyller uttrykket “særskilte spesifikasjoner” klarhetskravet?

Den mest uklare delen av prisreguleringsklausulen er uttrykket “særskilte spesifikasjoner”. En mulig forståelse av uttrykket er at det må ha funnet sted individuelle tilpasninger av bilen, men ordlyden er uklar. Det er eksempelvis uklart om begrepet omfatter tilfeller der

---

¹¹⁷ Standardavtalen tredje punkt, tredje ledd, første punktum gir forbrukere rett til å heve avtalen ved prisøkninger som overstiger 6 % av avtalt kjøpesum. Dersom forbrukeren bestiller bilen med “særskilte spesifikasjoner” mister forbrukeren denne rettigheten.

forbrukeren har valgt mellom flere elementer, som farge, dekk og annet utstyr, eller om det kreves mer særegne tilpasninger.

Spørsmålet er både hva som utgjør en “spesifikasjon”, men også når en “spesifikasjon” er “særskilt”. I tillegg er spørsmålet om en alminnelig forbruker kan forstå dette og konsekvensene av at slike endringer er foretatt, altså at hevingsretten bortfaller selv ved prisendringer som overstiger seks prosent av kjøpesummen.

Avtalens ordlyd gir ikke svar på disse spørsmålene. Den uklare ordlyden tilsier at prisreguleringsklausulen ikke oppfyller direktivets klarhetskrav. Ved et konkret avtaleforhold er det imidlertid mulig at forbrukeren får den nødvendige informasjonen fra forhandleren før avtaleinngåelse, eksempelvis i muntlige korrespondanse eller tilleggsdokumenter.¹¹⁸

7.3 Konsekvensene av manglende etterlevelse av klarhetskravet

Forutsatt at avtalen ikke suppleres med tilleggsinformasjon fra bilforhandler som tydeliggjør både risikoen for prisøkninger og begrepet “særskilte spesifikasjoner”, er spørsmålet hvilke betydning denne uklarheten kan få for urimelighetsvurderingen etter § 36.

Direktivets krav til klarhet fremgår av artikkel 5, mens direktivets bestemmelse som regulerer spørsmålet om urimelighet fremgår av artikkel 3. Siden kravene ikke fremgår av samme bestemmelse er det ikke gitt hvordan forholdet mellom dem skal forstås, og dermed heller ikke hvilken betydning en uklar ordlyd skal gis ved urimelighetsvurderingen etter norsk rett.

I *Kásler*-saken ga domstolen uttrykk for følgende:

“[Ved vurderingen av om et vilkår er urimelig skal den nasjonale domstolen] afgøre, om et sådant vilkår *under hensyntagen* til omstændighederne i den konkrete sag opfylder det nævnte direktivs krav om god tro, *jævnbyrdighed og gennemsigtighed*” [mine kursiveringer].¹¹⁹

Klarhetskravet er altså en del av urimelighetsvurderingen. Spørsmålet er imidlertid om brudd på klarhetskravet *alene* kan lede til urimelighet, eller om urimelighet også forutsetter andre tilleggsmomenter, eksempelvis et ubalansert innhold.

---

¹¹⁸ C-472/10 avsnitt 21.

¹¹⁹ C-26/13 *Kásler* avsnitt 40.

EU-domstolen har uttalt at klarhetskravet skal tolkes offensivt og utvidende, og i *Amaozone*-saken la domstolen følgende til grunn:

“Navnlig kan en formulering, som ikke oppfyller kravet i artikkel 5 i direktiv 93/13 om at være udarbejdet på en klar og forståelig måte, *medføre, at en sådan klausul er urimelig*”. [min kursivering].¹²⁰

Uttalelsen gir relativt klart uttrykk for at brudd på klarhetskravet alene *kan* medføre urimelighet. Samtidig har EU-domstolen, både før og etter, brukt andre formuleringer som ikke nødvendigvis trekker i samme retning.

I *Invitel*-saken ble det eksempelvis uttalt at:

"Ved bedømmelsen af “urimeligt” som omhandlet i direktivets artikkel 3 er forbrukerens mulighet for på grundlag af klare og forståelige kriterier at forudse en erhvervsdrivendes ændringer [...] følgelig *af væsentlig betydning*".¹²¹

I *Vertrieb*-saken uttaler EU-domstolen:

"Det er nemlig af *afgørende vigtighed* for forbrukeren, at han før indgåelsen af en kontrakt informeres om kontraktbestemmelserne og konsekvenserne af denne indgåelse".¹²²

Senere i dommen uttaler domstolen at klarhetskravet er av "væsentlig betydning".¹²³

Det fremstår klart ut fra praksisen at brudd på klarhetskravet får *stor vekt* i urimelighetsvurderingen. Hvorvidt brudd i seg selv vil lede til urimelighet er derimot uklart. Klarhetskravet bør imidlertid tolkes i lys av direktivets formål. Som det fremgår av fortalen er det et mål at forbrukeren skal ha “en reell mulighet” til å gjøre seg kjent med vilkåret. I *Van Hove*-saken uttales følgende om dette formålet:

“[klarhetskravet skal sikre at forbruker kan] forudse, hvilke økonomiske følger aftalen kan få for den pågældende. [Og ut fra dette grunnlaget beslutte] om vedkommende

---

¹²⁰ C-191/15 *Amaozone* avsnitt 68.

¹²¹ C-472/10 *Invitel* avsnitt 28.

¹²² C-92/11 *Vertrieb* avsnitt 44.

¹²³ *Ibid* avsnitt 49.

ønsker at inngå en aftale med en erhvervsdrivende og at være bundet af de vilkår, som denne erhvervsdrivende forinden har udarbejdet”.¹²⁴

Klarhetskravets formål er altså å sikre forbruker forutberegnelighet og å sikre reell avtalefrihet. Avtalefrihet handler ikke om hvor god eller dårlig en avtale er, men heller om den enkeltes private autonomi. Hensynet til forbrukerens private autonomi tilsier at en forbruker kan velge å inngå både en god og en dårlig avtale. Det vesentlig er at forbrukeren i kraft av sin frie og opplyste vilje *velger* å inngå den aktuelle avtalen. Dersom disposisjonen ikke er et uttrykk for en fri og opplyst vilje, er ikke disposisjonen et uttrykk for forbrukerens utøvelse av avtalefriheten. Resultatet som samsvarer best med klarhetskravets formål er da at forbrukeren er ubundet av avtalen. Det fremstår ikke tilfredsstillende ut fra formålet at forbrukeren i tillegg til manglende klarhet må kunne påvise at reguleringen har et ubalansert innhold for å kunne få avtalevilkåret tilsidesatt som urimelig. Ut fra hensynet til avtalefrihet er ikke dette relevant, fordi at avtalefrihet, som nevnt, ikke handler om avtalevilkårets godhet, men om forbrukeren faktisk har valgt å tilslutte seg til det aktuelle vilkåret.

Klarhetskravets formål, avtalefrihet, trekker dermed i retning av at brudd på klarhetskravet i seg selv kan lede til urimelighet. Det er imidlertid mulig å hevde at denne tolkningen legger for mye i formålet, uten sikre kilder på at formålet var slik å forstå.

Et annet poeng er at artikkel 1 nr. 1, som unntar visse typer avtalevilkår fra direktivets virkeområde, fastslår at slike vilkår bare er unntatt prøving dersom det er fattet på en “klar og forståelig måte”. Dette kan tilsi at klarhetskravet er et selvstendig krav som alle vilkår, uansett innhold, må oppfylle, og at avtalen derfor må tilsidesettes dersom klarhetskravet ikke er oppfylt.

Et særlig viktig poeng er den nevnte grålisten andre punkt bokstav d, hvor det fremgår at:

“Bokstav l) er ikke til hinder for lovlige prisreguleringsklausuler, *forutsatt at systemet for prissvingningene er tydelig beskrevet i avtalen*”.

En alminnelig forståelse av grålistens ordlyd kan være at prisreguleringsklausuler som ikke oppfyller klarhetskravet er urimelige.

---

¹²⁴ C-96/14 *Van Hove* avsnitt 40.

Rettskildene gir samlet sett ikke helt klare svar på om brudd på klarhetskravet i seg selv kan medføre urimelighet etter direktivet. Ordlyden isolert løser ikke spørsmålet. EU-domstolens praksis stenger ikke for at brudd på klarhetskravet i seg selv kan lede til urimelighet, men gir heller ikke et tilstrekkelig grunnlag for denne konklusjonen. Dette skaper betydelig rom for argumentasjon, herunder for å vektlegge formål og kontekst, som er ment å ha en vesentlig rolle ved fortolkning av EU-retten.¹²⁵ Slutninger fra disse kildene *kan* bli avgjørende, samtidig er det rom for å argumentere rundt hvilke slutninger som er rimelig å trekke fra disse kildene. Samlet sett er det betydelig rom for å argumentere for at brudd på klarhetskravet i seg selv kan gjøre standardavtalen urimelig, men også for det motsatte.

Det er imidlertid ikke gitt at løsningen må være enten eller: Dersom man kan legge til grunn at forbrukeren ikke ville inngått avtalen dersom klarhetskravet hadde vært oppfylt, kan nevnte formålsbetraktninger tilsi at avtalen ikke opprettholdes. Er avtalevilkåret uklart, men en klar formulering trolig ikke ville avholdt forbruker fra avtaleinngåelse, gjør ikke hensynet seg gjeldende på samme måte. Da burde klarhetskravet kanskje inngå mer som en del av en helhetsvurdering. En slik hypotetisk vurdering vil imidlertid være usikker og utfordrende.

7.4 Hva innebærer et eventuelt brudd på klarhetskravet ved vurderingen av NBFs prisreguleringsklausul etter avtaleloven § 36?

For standardavtalen til NBF oppfyller ikke uttrykket “særskilte spesifikasjoner” klarhetskravet, og for tilfellene hvor dette er aktuelt må derfor den næringsdrivende gi forbrukeren informasjonen ved avtaleinngåelse som gjør at forbrukeren kan forstå at vedkommende må tåle enhver prisendring uten rett til å heve avtalen. Dersom slik informasjon ikke gis, foreligger det brudd på klarhetskravet.

Det er også mulig å argumentere for at avtalen heller ikke gir forbruker tilstrekkelig mulighet til å forutse den faktiske risiko som foreligger for prisendringer. Også dette kan potensielt utgjøre brudd på klarhetskravet dersom forhandler ikke gir forbruker supplerende informasjon ved avtaleinngåelsen.

Direktivets artikkel 5 med tilhørende praksis fra EU-domstolen innebærer at et eventuelt brudd på klarhetskravet som et minimum må gis vesentlig vekt ved vurderingen etter § 36.

---

¹²⁵ Se oppgavens punkt 2.2.

Som nevnt finnes det gode argumenter i begge retninger for hvorvidt et brudd på klarhetskravet i seg selv må lede til urimelighet etter § 36.

8. Konklusjon og anbefalinger

8.1 Konklusjon: Prisreguleringsklausulen i NBFs standardavtale etter § 36

Prinsippet om avtalefrihet forutsetter at prisreguleringsklausuler kan avtales. Videre er terskelen for å anvende avtaleloven § 36 svært høy, også for forbrukeravtaler. Utgangspunktet etter § 36 er altså at prisreguleringsklausulen opprettholdes slik den ble inngått.

I urimelighetsvurderingen må imidlertid hensynene som er redegjort for i kapittel 5 vektlegges. Både forbrukerhensynet og betydningen av bil som et sosialt viktig gode, er momenter av betydning i urimelighetsvurderingen.

Det kan, som nevnt, tenkes at domstolene vil vektlegge at prisreguleringsklausulen er utbredt i bransjen. Det er imidlertid rettskildemessige holdepunkter som tilsier varsomhet med å vektlegge bransjens kontraktspraksis, med mindre denne fremstår rimelig.

Som belyst i kapittel 6, fremstår prisreguleringsklausulens innhold som relativt ubalansert. Det vises også til at det både i forarbeidene til § 36, EU-domstolens praksis og grålisten gis uttrykk for at ubegrensede prisreguleringsklausuler uten hevingsrett står i faresonen for å bli ansett urimelig. Beskrivelsen av prisreguleringsklausulene i disse kildene underbygger at bilforhandlere potensielt løper en risiko for tilsidesettelse av prisreguleringsklausulen etter § 36.

Som belyst i kapittel 7 kan også prisreguleringsklausulens ordlyd utgjøre et brudd på forbrukeravtaledirektivets klarhetskrav dersom ikke bilforhandler gir ytterligere informasjon til forbruker ved avtaleinngåelse.

Dersom et eventuelt brudd på klarhetskravet sees i sammenheng med ubalansen i avtaleforholdet, kan det – avhengig av konkrete omstendigheter i det aktuelle avtaleforhold – være grunnlag for å tilsidesette prisreguleringsklausulen etter avtaleloven § 36. Det vises til at det eksempelvis i Røeggen-saken var forholdene ved tilblivelsen *kombinert* med et ubalansert innhold som resulterte i urimelighet.¹²⁶ Det er også viktig å presisere at selv om Høyesterett

---

¹²⁶ Se eksempelvis. Rt. 2013 s. 388 *Røeggen* avsnitt 122 flg.

har praktisert en høy terskel for tilsidesettelse etter avtaleloven § 36, skal norsk rett sikre et forbrukervern som er minst tilsvarende som etter direktivet. Etter EU-domstolens praksis skal brudd på klarhetskravet minimum tillegges “vesentlig vekt” ved urimelighetsvurderingen. For å sikre et tilsvarende forbrukervern som direktivet, må klarhetskravet tillegges minst like stor vekt ved urimelighetsvurderingen etter § 36. De samme betraktningene gjør seg gjeldende for andre momenter som vektlegges i direktivets urimelighetsvurdering, herunder også EU-domstolens vektlegging av hevingsrett.

8.2 Hva bør bilforhandlere gjøre for å redusere risikoen for urimelighet?

Basert på drøftelsene over anbefales følgende tiltak for å redusere risikoen for tilsidesettelse etter § 36:

- 1) Prisreguleringsklausuler uten hevingsrett er i både norske og EU-rettslige rettskilder fremhevet som vilkår i risikozonen for urimelighet.

Særlig unntaket om bortfall av hevingsrett ved avtalt leveringstid over 6 måneder bør vurderes å tas ut av avtalen. Slik leveringstid er per nå vanlig ved bilkjøp, og fremstår ikke begrunnet i tilstrekkelige saklige hensyn fra den næringsdrivende. Det bør som et minimum vurderes om forbruker skal tilstås hevingsrett ved prisøkninger av en viss størrelse.

Når det gjelder alternativet “særskilte spesifikasjoner” kan bortfall av hevingsrett i større grad forsvares ut fra bilforhandlers behov. Det bør likevel vurderes om det er rimelig at forbruker bærer hele risikoen for prisøkning alene. Dette gjelder særlig ved prisøkning begrunnet i prisendringer fra fabrikk/leverandør.

- 2) Uttrykket “særskilte spesifikasjoner” oppfyller trolig ikke klarhetskravet. Dette stiller krav til informasjon fra bilforhandlere i forbindelse med avtaleinngåelse. Det er en risiko for at denne informasjonen ikke gis på en tilfredsstillende måte, og for at det ved en eventuell tvist blir bevisspørsmål om hvorvidt adekvat informasjon faktisk ble gitt til forbruker på riktig tidspunkt.

Et alternativ for NBF er derfor å fjerne uttrykket “særskilte spesifikasjoner” fra standardavtalen. Det fremstår mer hensiktsmessig å innta denne delen av reguleringen

i individuelle avtaler hvor det faktisk er aktuelt. Dette skaper mer ordnede forhold i form av hvilke avtaler reguleringen faktisk gjelder, noe som er en fordel for både forbruker og bilforhandler. Dette kan også gjøre bilforhandlere mer oppmerksom på å informere forbrukerne om konsekvensene av bestillinger av bil med særskilte spesifikasjoner.

- 3) I lys av klarhetskravet anbefales også at kontrakten omformuleres slik at den er klarere på hvilken usikkerhet forbrukeren faktisk løper hva gjelder prisjustering.

Et alternativ er å innta et punkt kjøperen må underskrive særskilt, slik at bilforhandler sikrer seg at kjøperen gjøres oppmerksom på at prisen kan endres fra den pris partene har forhandlet seg frem til. Dette tilsvarer anbefalingen som ble gitt av Markedsrådet, og vil kunne fungere konfliktforebyggende og være viktig for bevissikring i forbindelse med en eventuell etterfølgende tvist.¹²⁷

8.3 Noen generelle anbefalinger til næringsdrivende

Næringsdrivende som ønsker å innta prisreguleringsklausuler i sine standardavtaler bør være oppmerksomme på at slike klausuler stiller krav til den næringsdrivendes rutiner både før og etter avtaleinngåelse. Næringsdrivende bør i den forbindelse være særlig oppmerksom på to forhold: Klarhetskravet og betydningen rettskildene legger på hevingsrett ved prisendringer.

Når det gjelder hevingsretten må det ligge en realitet i denne for at den skal kunne være formildende ved vurderingen etter direktivet og § 36.¹²⁸ Dette stiller krav til rutiner hos den næringsdrivende: Den næringsdrivende må gi adekvat informasjon om hevingsretten, både om rettens eksistens og om forhold som er nødvendige for at forbrukere kan benytte hevingsretten effektivt.¹²⁹ For å sikre at forbrukeren kan ivareta egen rett bør for eksempel regler for varsling om prisendringer fremgå av standardavtalen, slik at forbruker kan motsette seg prisendringer der informasjonen ikke gis i henhold til reglene om varslingsplikt etter avtalen, og dermed svekker forbrukerens utøvelse av hevingsretten.

Videre stiller klarhetskravet krav til den næringsdrivendes rutiner og kontraktsutforming, i form av at en gjennomsnittlig forbruker må kunne forstå hva som kan utløse justering av

---

¹²⁷ MR-1986-7 s. 115.

¹²⁸ C-472/10 *Invitel* avsnitt 24, 25 og 26.

¹²⁹ *Ibid* avsnitt 27 og 31.

avtalt pris og hvilke konsekvenser prisreguleringsklausulen kan få for forbrukerens rettsstilling og økonomiske stilling.

9. Kildeliste

9.1 Traktater

Traktatene er sitert fra Lovdata.

EØS-avtalen	Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde, i kraft 1.1.1994.
ODA-avtalen	Avtale mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkningsorgan og en domstol, i kraft 1.1.1994.
TEU	Traktat om den Europeiske Union. Konsolidert versjon 2016, (EUT 2016/C 202/01).

9.2 Lovgivning

9.2.1 Norske lover

Lovene er sitert fra Lovdata.

Norske Lov (NL)	Lov av 15. april 1687 Kong Christian Den Femtis Norske Lov
Avtaleloven	Lov 31. mai 1918 nr. 4 om avslutning av avtaler, om fullmakt og om ugyldige viljeserklæringer
Markedsføringsloven (opphevet)	Lov av 16. juni 1972 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår
Forbrukerkjøpsloven	Lov av 21. juni 2002 om forbrukerkjøp
Markedsføringsloven	Lov av 09. januar 2009 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår mv.

9.2.2 Direktiver

Direktivet er sitert fra Lovdata.

Direktiv 93/13/EØF

Rådsdirektiv av 93/13/EØF av 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrukeravtaler [Forbrukeravtaledirektivet].

9.3 Lovforarbeider

Forarbeidene er sitert fra Lovdata, med unntak av Prop. 1 LS (2022-2023) som er sitert fra Regjeringen.no.

NOU 1979: 32

Formuerettslig lempningsregel

NOU 1976: 61

Standardkontrakter

Ot.prp. nr. 25 (1973–1974)

Om lov om endring i kjøpslov 24 mai 1907 nr. 2, særlig med sikte på forbrukervern

Ot.prp. nr. 5 (1982–1983)

Om lov om endringer i avtaleloven 31 mai 1918 nr. 4, m.m. (generell formuerettslig lempningsregel)

Ot.prp. nr. 89 (1993–1994)

Om lov om endring av avtaleloven

Ot.prp. nr. 55 (2007–2008)

Om lov om kontroll med markedsføring og avtalevilkår mv.

Prop. 64 L (2013–2014)

*Lov om opplysningsplikt og angrerett ved fjernsalg og salg utenom faste forretningslokaler (angrerettloven)
(gjennomføring av direktiv 2011/83/EU om forbrukerrettigheter)*

Prop. 1 LS (2022–2023)

For budsjettåret 2023 – Skatter, avgifter og toll 2023

9.4 Rettspraksis

9.4.1 Høyesterettspraksis

Avgjørelsene er sitert fra Lovdata.

Rt. 1958 s. 529 A

Rt. 1988 s. 276 P   *Røstad*

Rt. 1991 s. 147 A   *Bergrådveien*

Rt. 1995 s. 1540 A   *Sinnsvekket Kausjonist*

Rt. 2000 s. 610 A   *Fallskjerm*

Rt. 2000 s. 1800 A

Rt. 2001 s. 716 A

Rt. 2002 s. 1155 A

Rt. 2005 s. 1112 A

Rt. 2006 s. 420 A

Rt. 2011 s. 1168 A

Rt. 2012 s. 355 A   *Lognvik*

Rt. 2013 s. 388 S   *Røeggen*

HR-2016-1447-A

HR-2016-2554-P   *Holship*

HR-2018-1234-A

9.4.2 Markedsrådets praksis

Avgjørelsen er sitert fra Lovdata.

MR-1986-7

9.4.3 Avgjørelser fra EU-domstolen

Avgjørelsene er sitert fra <https://eur-lex.europa.eu/>

Dom av 24. november 2005 (C3)	C-136/04	<i>Deutsches Milch- Kontor GmbH mot Hauptzollamt Hamburg-Jonas</i>	ECLI:EU:C:2005 :716
Dom av 2. april 2009 (C3)	C-134/08	<i>Hauptzollamt Bremen mot J. E. Tyson Parketthandel GmbH hanse j</i>	ECLI:EU:C:2009 :229

Dom av 26. april 2012 (C5)	C-472/10	<i>Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság mod Invitel Távközlési Zrt</i>	ECLI:EU:C:2012 :242
Dom av 14. mars 2013 (C5)	C-415/11	<i>Mohamed Aziz mot Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarra gona i Manresa</i>	ECLI:EU:C:2013 :164
Dom av 21. mars 2013 (C5)	C-92/11	<i>RWE Vertrieb AG Verbraucherzent ale Nordrhein- Westfalen eV.</i>	ECLI:EU:C:2013 :180
Dom av 16. januar 2014 (C3)	C-226/12	<i>Constructora Principado SA mod José Ignacio Menéndez Álvarez</i>	ECLI:EU:C:2014 :10
Dom av 23. oktober 2014 (C5)	C-359/11 og C-400/11 (forente saker)	<i>Schulz mot Technische Werke Schussental GmbH und Co. KG og Josef Egbringhoff mod Stadtwerke Ahaus GmbH og Josef</i>	ECLI:EU:C:2014 :2317

Dom av 26. februar 2015 (C3)	C-143/13	<i>Bogdan Matei og Ioana Ofelia Matei mod SC Volksbank România SA.</i>	ECLI:EU:C:2015 :127
Dom av 28. juli 2016 (C5)	C-191/15	<i>Verein für Konsumenteninfo rmation mod Amazon EU Sàrl</i>	ECLI:EU:C:2016 :612
Dom av 2. April 2020 (C3)	C-765/18	<i>Stadtwerke Neuwied GmbH mod RI</i>	ECLI:EU:C:2020 :270
Dom av 6. oktober 2020 (GC)	C-511/18	<i>La Quadrature du Net m.fl. mot Premier ministre mfl.</i>	ECLI:EU:C:2020 :791
Dom av 04. april 2017 (GC)	C-70/17	<i>Abanca Corporación Bancaria SA mod Alberto García Salamanca Santos og Bankia SA mod Alfonso Antonio Lau Mendoza mfl.</i>	ECLI:EU:C:2019 :250
	C-179/17		
	Forente saker		

Dom av 30. april 2014 (G5)	C-26/13	<i>Árpád Kásler og Hajnalka Káslerné Rábai mod OTP Jelzálogbank Zrt</i>	ECLI:EU:C:2014 :282
Dom av 27. juni 2000 (GC)	C-240/98	<i>Océano Grupo Editorial SA mot Quintero og Salvat Editores SA mot José M. Sánchez Alcón Prades, mfl.</i>	ECLI:EU:C:2000 :346
	C-244/98		
	Forente saker		
Dom av 3. september 2015 (GC)	C-110/14	<i>Horațiu Ovidiu Costea mod SC Volksbank România SA</i>	ECLI:EU:C:2015 :538
Dom av 26. oktober 2006 (C5)	C-168/05	<i>Elisa María Mostaza Claro mot Centro Móvil Milenium SL</i>	ECLI:EU:C:2006 :675

Dom av 14. mars 2013 (C5)	C-415/11	<i>Aziz mot Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa</i>	ECLI:EU:C:2013 :164
Dom av 10. september 2020 (C3)	C-738/19	<i>A mot B og C</i>	ECLI:EU:C:2020 :687
Dom av 23. april (C5)	C-96/14	<i>Jean-Claude Van Hove mot CNP Assurances SA</i>	ECLI:EU:C:2015 :262
Dom av 16. januar 2014 (C3)	C-226/12	<i>Constructora Principado SA mot José Ignacio Menéndez Álvarez</i>	ECLI:EU:C:2014 :10

9.5 Litteratur

9.5.1 Bøker

- Arnesen (2022) Finn Arnesen, Simen Hammersvik, Erling Hjelmeng, Olav Kolstad, Ole-Andreas Rognstad, *Oversikt over EØS-retten*, 1. utgave, Universitetsforlaget, 2022.
- Arnesen (2011) Finn Arnesen, Sten Foyn, Olav Kolstad, Ole-Andreas Rognstad og Fredrik Sejersted, *EØS-rett*, 3. utgave, Universitetsforlaget, 2011.
- Giertsen (2021) Johan Giertsen, *Avtaler*, 4. utgave, Universitetsforlaget, 2021.
- Hagstrøm (2021) Viggo Hagstrøm, Herman Bruserud, Ivar Alvik, Harald Irgens-jensen, Inger Berg Ørstavik, *Obligasjonsrett*, 3. utgave, Universitetsforlaget, 2021
- Hauge (2016) Hilde Hauge, *Ugyldighet ved formuerettslige disposisjoner*, Universitetsforlaget, 2009.
- Hjelmeng (2016) Erling Hjelmeng (red), *Ugyldighet i privatretten – minnebok for Viggo Hagstrøm*, Fagbokforlaget, 2016.
- Monsen (2012) Erik Monsen, *Innføring i juridisk metode og oppgaveteknikk*, 1. utgave, Cappelen Damm Akademisk, 2012.

Woxholth (2021)

Geir Woxholth, *Avtalerett*, 11. utgave, Gyldendal, 2021

9.5.2 Artikler fra tidsskrift

Arnesen (1996)

Finn Arnesen, "Om den fellesskapsrettslige regulering av urimelige avtalevilkår i forbrukerforhold", *Tidsskrift for rettsvitenskap* Årgang 138, (1996), s. 884–904.

Bergsåker (1980)

Trygve Bergsåker "Kontraktsrettslige generalklausuler", *Jussens Venner* 1980/4-5, Årgang 76, (1980) s. 133 pkt. VII s 133-160.

9.5.3 Artikler fra nettaviser

Ada Lea, «Lange ventetider på elbil: "Kjøpte bruktbil til samme pris som ny", E24 29. mai 2022, <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/pWRj8j/lange-ventetider-paa-elbil-kjoeppe-bruktbil-til-samme-pris-som-ny>, lest 13. november 2022

Bjørn Eirik Loftås, "Vil gjøre det enklere å bryte kontrakten", Elbil24, 6. desember 2022, <https://www.elbil24.no/nyttig/vil-gjore-det-enklere-a-bryte-kontrakten/77964226>, lest 7. desember 2022

Eivind Bøe, Ragnhild Vartdal og Martin Høgseth, "Fortsatt høy inflasjon", E24, oppdatert 09. september 2022, <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/0QnAjB/fortsatt-hoey-inflasjon>, lest 24. november 2022.

Geir Røed og Lina Schøyen, "NAF advarer om ulovlige prisøkninger på nye biler", Motor, 22. mai 2022, <https://www.motor.no/audi-bilimportorenes-landsforening-bilkjop/naf-advarer-om-ulovlige-prisokninger-pa-nye-biler/122277>, lest 01. desember 2022.

Lina Schøyen, "Hvorfor er det så lang ventetid på biler", Motor, sist oppdatert 22. februar 2022, <https://www.motor.no/aktuelt/hvorfor-er-det-sa-lang-ventetid-pa-biler/214734>, lest 02. desember 2022.

Nils Fridtjof Skumsvoll "Lang ventetid på nye biler", NRK, 27. februar 2022, <https://www.nrk.no/vestfoldogtelemark/lang-ventetid-pa-nye-biler-1.15864416>, lest 07. November 2022.

Odd Erik Skavold Lystad, "NAF: Terskelen for å avbryte nybil-kontrakten bør senkes", Bilbransje24, 6. desember 2022, <https://bilbransje24.no/nyheter/718096>, lest 6. desember.

Vegard Møller Johnsen, "Avgiftssjokket: Her er bilene som øker mest i pris", Tv2, 6. oktober 2022, <https://www.tv2.no/broom/avgiftssjokket-her-er-bilene-som-oket-mest-i-pris/15166014/>, lest 11. oktober 2022.

Williksen, Frank, "Så lenge må du vente på Norges fem mest solgte biler", Tv2, 7. mai 2022, <https://www.tv2.no/broom/sa-lenge-ma-du-vente-pa-norges-fem-mest-solgte-biler/14745882/>, lest 11. November 2022.

9.5.4 Artikler og informasjon fra andre nettsider

Janne Pedersen, "Hvilke rettigheter har du ved prisøkning på bilen du har bestilt", NAF, 6. desember 2022, <https://nye.naf.no/kjop-og-salg/kjope-nybil/rettigheter-nybil>, (lest 6. desember 2022).

Ukjent forfatter "Finn medlemmer", *NBF.no*, 1. november 2022, <https://www.nbf.no/finn-medlemmer/?bransje=Bilforhandler>, lest 07. desember 2022.

Ukjent forfatter, "Oktober ga fartsøkning i nybilsalget", *Ofv.no*, 1. november 2022, <https://ofv.no/aktuelt/2022/oktober-ga-farts%C3%B8kning-i-nybilsalget>, lest 7. desember 2022.

9.5.5 SNL

Jarslett (2020)

Jarslett, Yvngve, 31. januar 2020 "Norges Automobilforbund"
<https://snl.no/Norges-Automobil-Forbund> (lest 1. desember 2022)

1. FORBRUKERKJØPSLOVEN – AVTALEN – GARANTI

Kjøperen bekrefter ved sin omstående underskrift å ha gjort seg kjent med og godtar nedenstående vilkår og det som følger av selve kjøpekontrakten. Bilen selges fri for heftelser. Den av partene som påberoper seg avtaler utenom den skriftlige kontrakten har bevisbyrden for dette. Salgs- og leveringsvilkårene gjør ingen begrensninger i rettigheter som kjøperen har etter lov av 21. juni 2002 nr. 34 om forbrukerkjøpsloven (fkjl). Dersom bilen er solgt med garanti, skal garantivilkårene leveres eller på annen måte gjøres tilgjengelig for kjøper. Garantien gjør ingen innskrenkninger i de rettigheter kjøperen har etter forbrukerkjøpsloven.

2. FORBRUKERKJØP – NÆRINGSKJØP

Disse salgs- og leveringsvilkår forutsetter at kjøperen ikke hovedsaklig handler som ledd i næringsvirksomhet. Dersom bilen hovedsaklig skal brukes, eller hovedsaklig blir brukt i kjøperens næringsvirksomhet, er kjøpet ikke et forbrukerkjøp, og i mangel av annen avtale kommer NBFs standardkontrakt for næringskjøp automatisk til anvendelse.

3. PRIS

Dersom det før levering, eller før utløpet av avtalt leveringstidskjør endringer i:

- toll og avgiftssatser
- engangsavgift/omregistreringsavgift
- importørens/fabrikkens bilpris

som får betydning for selgers innkjøpspris, endres kjøpesummen tilsvarende.

Merverdiavgift påløper med den til enhver tid gjeldende avgiftssats.

Ved prisøkninger som overstiger 6% av avtalt kjøpesum, har kjøper rett til å heve kjøpet. Dette gjelder ikke dersom bilen er bestilt med særskilte spesifikasjoner fra fabrikk, karosseribedrift eller verksted, eller dersom avtalt leveringstid er mer enn 6 måneder fra kontraktsdato.

4. REGISTRERING

Selger gis fullmakt til å registrere bilen.

5. INNBYTTEBIL

Dersom innbyttebil etter avtale mellom partene brukes av kjøperen i tiden mellom kontraktsinngåelsen og levering av ny bil, skal innbyttebilen ved levering være i samme stand som ved kontraktsinngåelsen (taksttidspunktet), bortsett fra normal bruksslitasje. I dette tidsrom plikter kjøperen å holde bilen forsvarlig vedlikeholdt i henhold til produsentens/importørens anvisninger og eventuelle reparasjoner skal utføres på fagmessig måte, både med hensyn til deler og arbeid. Kjøperen har heller ikke anledning til å ombygge innbyttebilen, la den undergå vesentlig konstruksjonsmessig forandring eller bruke den i hastighetsløp e.l. Bilen leveres rengjort og med utstyr og tilbehør som ble tatt hensyn til ved taksten. Er innbyttebilen forringet utover normal bruksslitasje i tiden mellom taksering og innlevering, har selgeren anledning til å avholde ny takst på innbyttebilen. Så fremt innbyttebilen er i vesentlig dårligere stand på leveringstidspunktet, står selger fritt mht. om han vil kjøpe innbyttebilen på de avtalte vilkår. Selgeren plikter likevel å levere nybil/bruktbil til avtalt pris. Selger plikter å sannsynliggjøre (bevise) at eventuelle manglende vedlikehold eller kollisjonsskade i den aktuelle tidsperioden har medført at innbyttebilen er i dårligere stand enn normal slitasje skulle tilsi. Selgeren står fritt mht. å kjøpe innbyttebilen, dersom det ved innlevering av bilen oppdages vesentlige mangler som det ikke med rimelighet kunne ventes at han skulle ha oppdaget ved den tidligere takst. I slike tilfeller har kjøperen rett til å avstå fra salg av innbyttebil og kjøp av nybil/bruktbil, dersom hans muligheter for å finansiere kjøpet påvirkes i vesentlig grad. Gjennomføres ikke salget av årsaker kjøperen er ansvarlig for, kan kjøperen bli forpliktet til å erstatte det påregnelige og påviselige økonomiske tap som dette har påført selger.

6. FORSINKET LEVERING

Dersom bilen ikke leveres til avtalt tid skal kjøper sette en rimelig tilleggsfrist for levering, jf. fkjl §§ 6 og 23. Oversettes tilleggsfristen kan avtalen heves. Kjøper har umiddelbar hevingsrett der selger er underrettet om at leveringstidspunktet er avgjørende. Er bilen levert må hevingskrav framsettes innen rimelig tid etter at kjøperen fikk vite om leveringen, jf. fkjl § 23. Kjøper kan kreve erstatning for påregnelig økonomisk tap som er en følge av forsinkelsen, jf. fkjl § 24.

7. INSTRUKSJONS BOK/BRUKERVEILEDNING

Kjøper/bruker plikter å lese og gjøre seg godt kjent med bilens instruksjonsbok/brukerveiledning

8. KJØPERENS AVBESTILLING

Før levering har skjedd, kan kjøperen avbestille bilen mot et avbestillingsgebyr på 8% av kjøpesummen, jf. fkjl § 41.

9. MANGLER OG REKLAMASJONER

Ved mangler som forelå på leveringstidspunktet, og som kjøperen ikke kjente eller måtte kjenne til ved kjøpet, har kjøperen reklamasjonsrett i inntil fem år fra leveringstidspunktet. Kjøperen plikter likevel å reklamere innen rimelig tid etter at han oppdaget eller burde ha oppdaget mangelen. Denne fristen kan aldri være kortere enn to måneder fra det tidspunktet da kjøperen oppdaget mangelen (fkjl §27).

Dersom det oppstår feil ved den leverte bilen som ikke kan tilbakeføres til leveringstidspunktet, anses ikke mangel å foreligge i forbrukerkjøpslovens forstand.

Eksempler på dette kan være feil som oppstår etter leveringstidspunktet og som skyldes:

- bruker eller eiers feilbruk av bilen og/eller manglende etterlevelse av anvisninger i instruksjonsbok/brukerveiledning.
- at bilen ikke har gjennomgått periodisk ettersyn i henhold til serviceheftet
- at bilen er ombygget eller har vært gjenstand for konstruksjonsmessig forandring
- at bilen har vært overbelastet eller har vært anvendt under hastighetsløp e.l.
- bruk av reservedeler av lavere kvalitet enn originaldeler
- kollisjonsskader

• normal slitasje og normal korrosjon. Kjøperen kan kreve at selgeren avhjelper en mangel ved bilen, enten ved reparasjon eller omlevering. Dette gjelder ikke hvis gjennomføring av kravet er umulig eller volder selgeren urimelige kostnader i forhold til andre beføyelser (fkjl §29). Avhjelp skal skje uten risiko for at kjøperen ikke får dekket sine utlegg av selgeren (fkjl §30). Eventuell reparasjon av mangel foretas av selgeren, eller ved verksted anvist av eller på forhånd godkjent av selgeren.

Selgeren er ansvarlig for kjøperens påregnelige og påviselige økonomiske tap som følge av mangel ved bilen. Kjøperen plikter å begrense sitt tap. Erstatning omfatter ikke tap som følge av personskaade eller tap i kjøperens næringsvirksomhet (fkjl §33 og §52).

Dersom det ikke foreligger mangel, kan selgeren bare kreve betaling for undersøkelser som har vært nødvendige for å avgjøre om det foreligger en mangel, og betaling for reparasjon av bilen, dersom selgeren har gjort forbrukeren uttrykkelig oppmerksom på at han eller hun selv må dekke disse kostnadene, jf. fkjl §30 4. ledd.

10. TVISTER

Hvor selgeren er medlem av Norges Bilbransjeforbund og kjøperen er medlem av Kongelig Norsk Automobilklubb, Motorførernes Avholdsforbund eller Norges Automobil-Forbund, kan tvister vedrørende bilkjøpet bringes inn for Klagenemnda for Bilsaker. Den av partene som er klager i saken henvender seg først til sin organisasjon, som eventuelt vil ta saken opp med Klagenemnda. I saker vedrørende bruktbil kjøp, hvor kjøper er klager, kannemndsbehandling skje selv om kjøperen ikke er medlem i en avbileierorganisasjonene. Nemndsbehandling av tvisten avskjærer ikke senere domstolsbehandling av samme tvist. Tvister vedrørende bilkjøp kan alternativt behandles av Forbrukerrådet og eventuelt senere Forbrukerklageutvalget. Hver av partene kan sende klage til Forbrukerrådet. For mer informasjon se www.forbrukerradet.no.